

SINTEF A26769 - Åpen

Rapport

Barns innflytelse på samværsordninger og bosted

Barns samvær og bosted i familier der foreldrene ikke bor sammen

Forfattere

Gry Mette D. Haugen

Karin Dyrstad

Marian Ådnanes

SINTEF Teknologi og samfunn

Postadresse:
Postboks 4760 Sluppen
7465 Trondheim

Sentralbord: 73593000
Telefaks:

ts@sintef.no
www.sintef.no
Foretaksregister:
NO 948 007 029 MVA

Rapport

Barns innflytelse på samværsordninger og bosted

Barns samvær og bosted i familier der foreldrene ikke bor sammen

EMNEORD:

Samvær

Bosted

Samværsordninger

VERSJON

1

DATO

2015-03-01

FORFATTER(E)

Gry Mette D. Haugen
Karin Dyrstad
Marian Ådnanes

OPPDRAGSGIVER(E)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

OPPDRAGSGIVERS REF.

Gerd Vollset

PROSJEKTNR

102006531

ANTALL SIDER OG VEDLEGG:

46

Sammendrag

I denne rapporten undersøkes barns innflytelse på egen bosteds- og samværsordning når foreldrene ikke bor sammen. Analysene baserer seg på data fra en intervjuundersøkelse blant foreldre som har barn sammen, og som ikke bor sammen, samlet inn høst/vinter 2012-2013 av Statistisk Sentralbyrå. I tillegg til deskriptive framstillinger er det gjennomført analyser ved hjelp av logistisk regresjon. Undersøkelsen hadde en svarprosent på 59,8.

Rapporten viser at barn har relativt liten innflytelse på samværsavtale, noe større innflytelse på bosted, men relativt stor innflytelse på når det faktisk skal være hos samværsforelderen. I tråd med gjeldende lovgivning styrkes barnets innflytelse med økt alder. Grad av innflytelse varierer ellers med en rekke forhold. Bostedsforeldre rapporterer større innflytelse for barna enn samværsforeldre og det rapporteres større innflytelse når barnet bor hos far enn hos mor. Foreldre som er misfornøyde med avtalen og foreldre som har et konfliktfylt forhold rapporterer mindre innflytelse for barna enn fornøyde og samarbeidende foreldre.

Studien bekrefter et behov for større innsats, slik at barn inkluderes og høres i forbindelse med etablering av bosteds- og samværsavtaler, men også et behov for å inkludere barn som informanter i studier når målet er å vurdere barn og unges innflytelse på egen bosteds- og samværsordning når foreldrene ikke bor sammen.

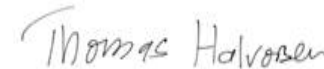
Prosjektleder

Marian Ådnanes, forskningsleder

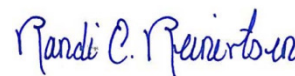
KONTROLLERT AV

Thomas Halvorsen, forsker

GODKJENT AV

Randi Eidsmo Reinertsen, forskningssjef

RAPPORTNR
SINTEF A26769

ISBN
978-82-14-059397

GRADERING
Åpen

GRADERING DENNE SIDE
Åpen

Historikk

VERSJON	DATO	VERSJONSBEKRIVELSE
1	2015-03-01	Endelig rapport

Forord

I denne rapporten undersøkes barns innflytelse på egen bosteds- og samværsordning. Analysene er basert på data fra undersøkelsen *Samvær og bosted 2012*, som Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomførte vinteren 2012-13, en spørreundersøkelse rettet mot foreldre som har barn sammen, men som ikke bor sammen.

Prosjektet er gjennomført av SINTEF Teknologi og samfunn, avdeling Helse, i samarbeid med NTNU Samfunnsforskning. SINTEF har hatt prosjektledelsen. Rapporten er utarbeidet av Gry Mette D. Haugen (forsker ved NTNU Samfunnsforskning), Karin Dyrstad (forsker i SINTEF) og Marian Ådnes (forskningsleder i SINTEF).

Vi takker Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for oppdraget.

Trondheim, 1. mars 2015

Marian Ådnes, prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	8
Summary	11
1 Innledning	14
1.1 Barns rett til innflytelse generelt og knyttet til samlivsbrudd spesielt	14
1.2 Problemstillinger	16
2 Data og metode	17
2.1 Datagrunnlag	17
2.2 Metode	19
2.3 Variabler og kjennetegn i utvalget	19
3 Barns innflytelse på bosteds- og samværløsninger	20
3.1 Hva kjennetegner barns bosteds- og samværløsninger?	20
3.1.1 Hvem bor barna sammen med?	20
3.1.2 Avtalt og faktisk samvær	21
3.1.3 Månedlig samvær og samvær i ferier	23
3.1.4 Barn som ikke har regelmessig kontakt med begge foreldre	24
3.2 I hvilken grad har barn innflytelse på bosted, avtalt samvær og faktisk samvær med samværsforelderen?	25
3.2.1 Barns innflytelse på bosted	25
3.2.2 Barns innflytelse på innholdet i samværsavtalen	27
3.2.3 Barns innflytelse på faktisk samvær	28
3.3 Hva kjennetegner foreldre og barn der barna har høy eller lav grad av innflytelse?	30
3.3.1 Kjennetegn ved barns innflytelse på bosted	31
3.3.2 Kjennetegn ved barns innflytelse på samværsavtale	32
3.3.3 Kjennetegn ved barns innflytelse på faktisk samvær med samværsforelderen	35
4 Endringer i samværløsninger	39
5 Oppsummering og implikasjoner	42
5.1 Barna har størst innflytelse på <i>faktisk</i> samvær	42
5.2 Innflytelse øker med barnets alder	42
5.3 Foreldene svar påvirkes av gjeldende avtale og eventuell misnøye	42
5.4 Barna har mindre innflytelse ved foreldrekonflikt	42
5.5 Behov for å høre barn	43
6 Referanser	44

Sammendrag

I denne rapporten undersøkes norske foreldres praksis knyttet til barns innflytelse på egen bosteds- og samværsordning, samt familienes praktisering av faktisk samvær.

Rapporten baserer seg på data fra en intervjuundersøkelse blant foreldre som har barn sammen, og som ikke bor sammen, samlet inn høst/vinter 2012-2013 av Statistisk Sentralbyrå. I tillegg til deskriptive framstillinger er det gjennomført analyser ved hjelp av logistisk regresjon. Undersøkelsen hadde en svarprosent på 59,8.

Innledningsvis gir vi en oversikt over barnas bostedsordning, samt avtalt og faktisk samvær. Fremdeles er det slik at flest barn bor med mor og har samvær med far, men andelen barn som har delt bosted er langt høyere i denne undersøkelsen enn i tidligere undersøkelser. Andelen barn som bor sammen med begge foreldre er høyest i aldersgruppen 7-11 år.

Prosjektet tok utgangspunkt i to hovedproblemstillinger:

- 1) Hvor mye av faktisk og avtalt samvær i familiene bærer spor av barnas innflytelse, og hvordan varierer grad av innflytelse med barnets alder?
- 2) Skyldes endringer i bosteds- og samværløsninger over tid forhold knyttet til at barn blir eldre, eller skyldes det andre endringer i de to foreldrenes eller hjemmenes situasjon over tid?

Problemstillingene ble operasjonalisert til følgende delspørsmål:

- I hvilken grad var barnet med på å bestemme hvem det skulle bo hos?
- I hvilken grad fikk barnet selv være med å påvirke innholdet i avtalen (som regulerer samværet)?
- I hvilken grad får barnet være med å bestemme når det skal være hos samværsforelderen?
- Hva kjennetegner familier der barn har høy eller lav grad av innflytelse på bosted, samværsavtale og faktisk samvær?
- Hvilke forhold kan knyttes til endringer i bosteds- og samværløsninger?

I hvilken grad var barnet med på å bestemme hvem det skulle bo hos?

Resultatene fra spørreundersøkelsen blant foreldre viser at omlag ett av tre barn i noen eller stor grad har vært med på å bestemme hvem de skulle bo hos. Samværsforeldre svarer gjennomgående at barnet i mindre grad har vært med å bestemme hvem det skulle bo hos enn det bostedsforeldre gjør. Andelen barn som har vært med å bestemme øker med alder. Blant barn i aldersgruppen 12-17 år har nesten halvparten hatt noen eller stor grad av medbestemmelse i dette spørsmålet, mens tilsvarende gjelder for om lag ett av fem barn i aldersgruppen 7 til 11 år. I den yngste aldersgruppen (0-6 år) svarer majoriteten av foreldrene at barnet var for lite til å være med å bestemme.

I hvilken grad fikk barnet selv være med å påvirke innholdet i samværsavtalen?

En relativt liten andel barn (mellom 10 og 13 prosent) har fått være med å påvirke innholdet i samværsavtalen, men dette varierte med barnets alder. Ifølge foreldrene hadde nesten ingen av de yngste barna (0-6 år) hatt innflytelse på innholdet i avtalen. Når det gjelder de eldste barna (12-17 år) svarte i underkant av 20 prosent av foreldrene at barna i stor grad hadde fått være med å påvirke innholdet i avtalen, mens tilsvarende gjelder for godt under 10 prosent av barna i aldersgruppen 7-11 år. Det er jevnt over en større andel bostedsforeldre enn samværsforeldre som svarer at barnet har fått være med å påvirke innholdet i avtalen.

I hvilken grad får barnet være med å bestemme når det skal være hos samværsforelderen?

Foreldrenes svar viser at andelen barn som får være med å bestemme når de faktisk skal være hos samværsforelderen er høyere enn andelen barn som har innflytelse bosted og samværsavtale. For de eldste barna (12-17 år) svarer to av tre foreldre at barnet i stor grad har fått være med å bestemme når de skal være hos samværsforelderen, mens tilsvarende gjelder for 32 prosent i aldergruppen 7-11 år. For den yngste aldergruppen svarer 6-7 prosent av foreldrene at barnet har hatt innflytelse på faktisk samvær. Også på dette spørsmålet svarer en noe større andel bostedsforeldre enn samværsforeldre at barnet har hatt stor grad av innflytelse. Det er ingen betydelige variasjoner knyttet til barnets kjønn.

Hva kjennetegner familier der barn har høy eller lav grad av innflytelse?

Bosted

Både blant bo- og samværsforeldre er det flest som oppgir at barnet har hatt høy grad av innflytelse i de tilfellene der barnet bor hos far (henholdsvis 44 og 56 prosent), etterfulgt av barn som bor hos begge foreldre (henholdsvis 38 og 32 prosent), mens det er en mindre andel som oppgir at barnet har hatt innflytelse på hvor de skal bo i de tilfeller der barnet bor hos mor (henholdsvis 30 og 19 prosent).

Videre ble det benyttet logistisk regresjon for å identifisere signifikante forskjeller mellom de som hadde og de som ikke hadde innflytelse på bosted. Av analysen fremgikk at kun barnets alder og hvem barnet nå bor fast hos hadde betydning for hvor stor innflytelse foreldrene vurderer at barnet har hatt på spørsmål om bosted. Analysen tydet på at foreldre oppgir høyere innflytelse hos barn som bor hos far og hos barn med delt bosted enn hos barn som bor hos mor. Variabler som barnas kjønn, mengde samvær, foreldrenes alder, utdanning og økonomiske situasjon, samt kjennetegn ved foreldrenes relasjon hadde ingen signifikant effekt på dette spørsmålet.

Samværsavtalen

Når det gjelder barns innflytelse på *samværsavtalen* har relativt få barn hatt noe særlig grad av innflytelse på denne. Unntaket er dersom barnet bor hos far; i disse tilfellene oppgir en av fire at barnet i stor grad har vært med og påvirket avtalen, og her er det ikke forskjell mellom samværs- og bostedsforeldres svar.

Logistisk regresjonsanalyse bekreftet betydningen av alder. Jo eldre barnet er, jo større er sannsynligheten for innflytelse på samværsavtale. Videre bekreftet regresjonsanalysen at foreldre (begge foreldregupper) rapporterer større innflytelse for barn som bor hos far enn når barna bor hos mor. Analysen viste også at samværsforeldrene rapporterte større innflytelse for barn i delt bosted enn blant barn som bor hos mor. Analysen viste videre at barns innflytelse øker også med foreldrenes alder. Det er sammenheng mellom alderen på barn og foreldre, men det ser likevel ut til at begge foreldrenes alder har en selvstendig effekt, slik at eldre foreldre i større grad lar barnet ha større innflytelse på samværsavtalen, uavhengig av hvor gammelt barnet er.

Faktisk samvær

Når det gjelder grad av innflytelse på faktisk samvær er det generelle bildet at barn i sterkere grad har innflytelse på dette enn på spørsmål om bosted og samværsavtale.

Som i regresjonsanalysene vedrørende innflytelse på bosted og samværsavtale viste også analysen at når det gjelder barnets innflytelse på faktisk samvær at de yngre barna har mindre innflytelse enn de eldre. For øvrig fant vi oppsummert at følgende forhold synes å ha betydning på innflytelse på faktisk samvær, ifølge regresjonsanalysen: mengde samvær med samværsforelder, misnøye med bostedsordning, ønske om mer samvær, et konfliktfyllt forhold mellom foreldrene og at foreldrene er studenter.

Mer spesifikt vurderer bostedsforeldre at barnet har liten innflytelse der barnet har mye samvær med samværsforelderen. Blant samværsforeldrene er det motsatt, det vil si at samværsforeldre i signifikant større

grad vurderer at barnet har lite innflytelse i tilfeller der vedkommende (samværsforelder) og barnet har lite samvær. Videre vurderer samværsforeldre at barnet har lite innflytelse når de har delt bosted sammenlignet med de som bor hos mor. Felles for bosteds- og samværsforeldres svar er at de i større grad rapporterer lite innflytelse hos barnet når de er misfornøyde med bostedsordningene, og dersom de har et konfliktfylt forhold til den andre forelderen. Foreldre rapporterte i mindre grad at barnet hadde lite innflytelse når de var studenter, og dersom barnet har mange søsken.

Hva karakteriserer familier som har foretatt endringer i barnets bosted?

Det er registrert få endringer i bostedsløsningene. Totalt svarer drøyt 10 prosent av bostedsforeldrene og drøyt 12 prosent av samværsforeldrene at det har vært endringer i barnets bosted i perioden etter samlivsbruddet. Naturlig nok rapporteres det om flere endringer jo eldre barna er, rett og slett fordi perioden der det kan skje endringer jevnt over er større for de eldre barna. I tillegg viser våre analyser at barna med økt alder også får økt innflytelse på bosteds- og samværsordningen, noe som også er vist i tidligere studier. Det betyr at både innflytelse og forekomsten av endring øker med barnets alder.

Konklusjon

Undersøkelsen viser at barn har relativt liten innflytelse på samværsavtale, noe større innflytelse på bosted, og relativ stor innflytelse på når de faktisk skal være hos samværsforelderen. I tråd med gjeldende lovgivning styrkes barnets innflytelse med økt alder.

Grad av innflytelse varierer ellers med en rekke forhold som må tas i betraktning når betydningen av funnene vurderes. Bostedsforeldre rapporterer større innflytelse for barna enn samværsforeldre, misfornøyde foreldre rapporterer mindre innflytelse for barnet enn foreldre som er fornøyde med avtalen. Videre rapporteres større innflytelse når barnet bor hos far enn når det bor hos mor. Dette kan reflektere foreldrenes ulike posisjon og perspektiv i forhold til den løsningen de faktisk har for bosted og samvær, og sånn sett at foreldrene er farget av den løsningen man har falt på. På den annen side reflekterer det nok også at avvik fra den mest brukte løsningen (bosted hos mor) i større grad er basert på barnets ønske enn tilfelle er for bosted hos mor.

Konflikt og dårlig samarbeid mellom foreldrene ser ut til å ha betydning for barnas grad av innflytelse. Foreldrene rapporterer i større grad at barnet har lite innflytelse på faktisk samvær når de har et konfliktfylt forhold til den andre forelderen. Vi vet fra tidligere forskning at konflikt og dårlig samarbeid er viktige risikofaktorer knyttet til barns velbefinnende etter foreldrenes samlivsbrudd, og det er kanskje disse barna som mest av alle hadde profitert på mer medbestemmelse.

Studien bekrefter et behov for innsats, slik at barn i større grad inkluderes og høres i forbindelse med etablering av bosteds- og samværsavtaler, men også et behov for å inkludere barn som informanter i studier når målet er å vurdere barn og unges innflytelse på egen bosteds- og samværsordning når foreldrene ikke bor sammen.

Summary

Most children in Norway live in household with both parents present; however, the share of children growing up with parents in separate households is increasing. While 88 percent of one-year-old children live in household with both parents, the same share among 17-year old children is only 61 percent. Consequently, issues regarding family practice following parental break-up are of great public interest. This report reviews data from the survey *Contact and residential arrangements 2012* on how parents in separate households and their children have organized their residential and visitation arrangements after the parental breakup. The findings are based on reports from the parents, as the children were not asked. The survey was conducted by Statistics Norway, with a response rate of 59.8 percent. The project was funded by the Ministry of Children, Equality and Social Inclusion.

This is one of several reports drawing on the same statistical material, focusing on different issues. The question addressed in this report is to what extent and in what ways children have had influence on their residential and visitation arrangement following parental separation. In Norway, children's right to have a say on issues regarding themselves is funded in the law, according to which children shall have a say from the age of 7 years. While there is no lower age limit under the UNCRC (The United Nations Convention on the Rights of the Child), the intention of specifying a minimum age was to ensure that at least children from the age of 7 years are given a real opportunity to have a say. The law therefore defines precisely the age when a child *must* be heard. Younger children can also be heard, but in these cases it is up to an adult (in most cases the parents) to determine whether the child is capable of understanding the issue under consideration. The focus in this report is to what extent and in what ways children have had a say on their visitation and residential arrangement following parental separation. The following questions are further explored:

- To what extent did the child participate in decisions regarding *residential arrangement*?
- To what extent did the child have an influence on the *visitation agreement* (contract)?
- To what extent did the child participate in the decision-making regarding *time spent with the other parent*?
- What characterizes families in which children have more or less influence on the questions mentioned above?
- What characterizes families which have experienced a change in residential arrangement?

In addition to descriptive statistics such as distributional tables and cross tables, logistic regression analyses were conducted to identify characteristics of families in which children had had a high or low degree of influence on residential and visitation arrangements. Logistic regression is suitable for analyzes where the dependent variable is dichotomous (only two values, such as high or low degree of influence). In the following we report the main findings for the questions mentioned above.

To what extent did the child participate in decisions regarding residential arrangement?

Approximately one out of three parents reported that the child had no or hardly any influence on the residential arrangement. Compared to residential parents, visiting parents reported that the child had less influence, independent of child's age and gender. In both parent groups, the overall proportion who reported that the child had an influence increased with the child's age. Almost half of the children aged 12-17 years had some or a large degree of influence on decisions regarding residential arrangement.

To what extent did the child have an influence on the visitation agreement (contract)?

The results showed that a relatively small proportion of parents reported that the children (between 10 and 13 percent) had an influence on the visitation agreement; however, there were variations related to the child's age. Almost none of the youngest children (0-6 years) had any influence on this issue, and among the oldest children (12-17 years), less than 20 per cent of the parents reported that their children had a large degree of influence on the visitation agreement. In general, a larger proportion of residential than visiting parents reported that the child had a high degree of influence.

To what extent did the child participate on decision-making regarding time spent with the other parent?

The responses from the parents suggested that in general, the share of children who had a say on time spent with the other parent is larger than the share who had an influence on the residential arrangement and visitation arrangement. Two out of three parents reported that the child had some or a large degree (in which 45 percent report to a large degree) of influence on the time spent with the other parent. For the older children (12-17 years), two out of three parents reported that the child to a large extent participated in deciding when to spend time with the other parent, while the same applies to 32 per cent of the children aged 7-11 years. Also for this question, a slightly larger share of residential parents reported of a high degree of influence, compared to the visiting parents. There were no significant variations related to gender.

What characterizes families in which the children have more or less influence on the questions mentioned above?

We also studied whether children's residential arrangement (whether they lived with their mother, their father, or both (shared residence) was related to the extent that children had a say regarding residence, visitation agreement [contract] and when to spend time with the other parent. Furthermore, we used logistic regression to identify significant differences between those who had and those who had not had an influence on these questions. Variables such as children's gender, amount of visitation, parental age, education, and economic situation, as well as characteristics of the parental relationship were controlled for.

Regarding children's influence on *residence*, the results suggested that children living with their father were more likely to have a say than those living with both parents (shared residence), followed by children living with their mother.

Logistic regression did not reveal any significant effects related to children's gender, amount of visitation, parental age, education and economic situation, nor regarding characteristics of the parental relationship. Not unexpectedly, we found significant variations related to the child's age, i.e., the older the child, the greater the likelihood of influence.

Regarding children's influence on *visitation agreements*, the results indicated that relatively few children had any significant degree of influence. An exception was if the child lived with the father; in these cases, a higher percentage of both residential and visiting parents reported that children had had a say regarding the agreement. Logistic regression did not reveal any significant effects related to children's gender, amount of visitation, parental age, education and economic situation, nor characteristics of the parental relationship. However, the children's age had a significant effect also on this issue. The analysis showed that the older the child, the larger the share of parents who reported that their child had a say. Furthermore, the logistic regression showed that children living with their father had more influence compared to those living with their mother (reference category).

Finally, the analysis showed that children had more influence on *time spent with the other parent* than questions about residential and visitation arrangements. Again, we found that the share of parents who reported that the child had a say was higher in cases where the child lived with their father. However, among

visiting parents, the share who report of the lowest level of influence was found in cases where the children had shared residence.

Logistic regression was used in order to identify characteristics of parents and children in cases where children had *little* influence on when to spent time with the other parent. Again, age seemed to matter - the younger the children, the smaller were the share who had a say. In addition, the analysis showed that parents who were not satisfied with the residential arrangement were more likely to report that the child had little influence on time spent with the other parent. This was also evident for parents who reported conflict with the other parent. Finally, the probability of having little influence was lower if the parents were students, or if the child had many siblings.

What characterize families which have experienced a change in residential arrangements?

The last question we wanted to explore concerned changes in residential arrangements. However, few changes of residence arrangements were registered. Only 10 per cent of the residential parents and 12 per cent of the visiting parents reported of a change in the child's residential arrangement. Not surprisingly, parents of older children reported of more changes than parents with younger children, which makes intuitively sense, simply because the period of time where changes may occur is larger among the older children. As described above, also influence on residence arrangement tends to increase with the age of the child. Accordingly, change in residence as well as degree of influence increase with age.

1 Innledning

Pr. 1. januar 2014 bodde det 1,1 millioner barn i alderen 0 -17 år i Norge. Majoriteten av disse barna vokser opp i hushold med begge sine foreldre. Samtidig viser SSB sin barnestatistikk at ett av fire barn ikke bor sammen med begge sine biologiske foreldre, og andelen varierer etter barnets alder. Mens hele 88 prosent av barn under ett år bor med begge sine biologiske foreldre gjelder tilsvarende for 61 prosent av barn som er 17 år (SSB, 2015). Selv om skilsmissetallene har stagnert, øker andelen samboerbrudd. Barn med samboende foreldre har tre ganger så stor risiko for å oppleve foreldrebrudd som barn med gifte foreldre (Byberg et al., 2001). Økningen i samlivsbrudd blant foreldre er et sentralt politisk tema, og det er i dag bred enighet om at foreldreskapet bør videreføres selv om foreldrene ikke lenger bor sammen. Vi ser også et økende fokus på fedres involvering i barneomsorgen (Skjevik, 2006), og Kitterød (2005) har understreket hvordan fokuset på fedre som kompetente omsorgspersoner kan ha betydning for foreldrenes valg knyttet til bosted- og samvær¹ etter foreldrebruddet. Det er videre stor politisk enighet om at barn skal ha rett til å uttale seg om saker som angår dem selv, slik som bosituasjon og samvær knyttet til foreldrebrudd (Sandberg, 2008).

1.1 Barns rett til innflytelse generelt og knyttet til samlivsbrudd spesielt

Historisk sett og i internasjonal sammenheng har Norge vært tidlig ute med å lovfeste barns rettigheter (Schrumpf, 2007), og både prinsippet om barnets beste og barns rett til å høres har vært sentrale elementer i norsk lov lenge før ratifiseringen av FNs barnekonvensjonen i 1991. Kjørholt (2010:12) har understreket at forståelsen av barn i Norge kan sies å ha blitt endret fra fokus på «utviklingsbarnet» til fokus på «rettighetsbarnet». Forankret i barnekonvensjonen er barns rett til medvirkning et tema som har fått oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt, og Norge har, ved inkorporering av FNs barnekonvensjon gjennom menneskerettighetsloven i 2003, en forpliktelse ovenfor FN (Høstmæling, et al., 2008). Fokuset på å fremheve barns perspektiv er videre ett av de fire grunnprinsippene i FNs konvensjon om barns rettigheter, spesifisert i paragraf 12 om barns rett til å bli hørt (Smith, 2008:17).

Inkorporeringen av FNs barnekonvensjonen i norsk lov i 2003, førte blant annet til at barns uttalerett ble ytterligere styrket. Ved lovendring iverksatt fra 1. april 2004 ble aldersgrensen senket fra 12 til 7 år og per i dag har barn ifølge barnelovens §31 rett til å få uttale seg om bosted og samvær fra de er 7 år. Kirsten Sandberg (2010) understreker imidlertid at det ifølge FNs barnekommissjon ikke anbefales en aldersgrense, men at uttaleretten må tilpasses barnet og dets individuelle særtrekk. I den norske loven er det likevel satt en aldersgrense på retten til å uttale seg, men dette er ikke en aldersgrense som utelukker yngre barn å uttale seg: "[...] alle over 7 år skal høres i saker som gjelder dem selv, mens barn under 7 år skal høres hvis de er i stand til å danne seg egne synspunkter" (Sandberg 2010:53). Grunnen til at aldersgrensen ble senket til 7 år og ikke opphevet, var at man ville sikre at alle barn fra 7 år skal få uttale seg (op.cit.). Sandberg (2010) understreker imidlertid at denne retten ikke må forveksles med en plikt. Barn skal informeres om saken og om sine rettigheter, men det kan også la være å uttale seg. Videre understrekes det, at det at barnet har rett til å si sin mening ikke betyr det samme som at barn skal bestemme (op.cit.).

Ansvar for å høre barn ligger først og fremst hos foreldrene. Ifølge barneloven heter det at "foreldrene skal høre hva barnet har å si før de tar avgjørelser om personlige forhold for barnet." Lovteksten understreker videre at når barnet er fylt 12 år, skal det legges vekt på hva barnet selv mener.²

Vi ser altså et økende fokus på barn og unges rettigheter de siste tiårene, og synet på barn som medborgere er styrket (Kjørholt, 2010). Samtidig, på tross av at barn i økende grad formelt har fått mer bestemmelsesrett, og at barn etter artikkel 12 i Barnekommissjonen har rett til å si sin mening i «alle forhold som vedrører

¹ Etter lovendring 01.07.2010 gir såkalt "vanleg samværsrett", "rett til å vere saman med barnet ein ettermiddag i veka med overnatting, annakvar helg, til saman tre veker i sommarferien, og annankvar haust-, jule-, vinter- og påskeferie" (Barneloven § 43 andre ledd).

² For videre redegjørelse, se for eksempel Ot.prp. nr. 45 (2002-2003), kpt. 5, Synliggjøring av barnekonvensjonen artikkel 12 – respekt for barnets synspunkter.

barnet», er det et åpent spørsmål i hvor stor grad barns innflytelse er nedfelt i praksis. Det heter at barn skal høres i «enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet». I domstolene gjelder retten til å bli hørt i alle slags saker, og i forvaltningen alle avgjørelser som gjelder barnets utdanning, helse, miljø, asyl, boligforhold og levekår, samt beskyttelse av barnet (GC nr. 12 pkt. 32 i Sandberg, 2010:55). Når det gjelder barns situasjon knyttet til foreldrenes samlivsbrudd er det presisert at barn skal høres i barnelovssaker, både når det gjelder fast bosted og samvær (op.cit.).

Med mål om å ivareta barnets beste i forbindelse med foreldrebrudd ble også meklingsordningen styrket. Den norske meklingsordningen er en av de mest omfattende i Europa, og skiller seg fra andre lands ordninger ved at den er obligatorisk (James, Haugen, Rantalaiho & Marples, 2010). I 2007 ble meklingsordningen revidert ved at tidsrammene ble endret. Mens foreldre (som ikke kom frem til avtale) før 2007 måtte mekle inntil tre timer før de fikk meklingsattest, utstedes nå meklingsattest etter den første obligatoriske timen, uavhengig av om foreldrene har kommet fram til en avtale eller ikke. Samtidig er meklingsordningen forsøkt gjort mer fleksibel inn mot konfliktsaker ved at det gis tilbud om inntil sju timer mekling i saker der man finner dette hensiktsmessig. Meklingsordningen ble fra 2007 også utvidet til å gjelde samboere med felles barn. Før gjaldt meklingsordningen kun for gifte foreldre som skulle separeres, samt foreldre som skulle ta saken om barnefordeling videre for retten. Begrunnelsen for endringen var at alle barn skulle ha de samme rettighetene uavhengig av foreldrenes sivilstatus (Ot.prp.nr 103 (2004-2005): 19).

Ifølge Barne- og familiedepartementet (St.meld.nr. 29 (2002-2003): 26) skal foreldrene «gjøres oppmerksomme på barns rett til å uttale seg, men det må legges vekt på at barna ikke skal tvinges til å velge mellom foreldrene (...). Hvorvidt barna skal trekkes inn i meklingen er opp til den enkelte mekler». Selv om det er understreket både i lovverket og i de offentlige retningslinjene at meklingen skal ha barnets beste som rettesnor, er det ingen retningslinjer hverken i lovverk eller rundskriv som knytter barns uttalerett direkte til meklingsrommet. Temaet om å involvere barn i mekling er omdiskutert både i praksisfeltet og i faglitteraturen (Nordhelle, 2007). Den første evalueringen av meklingsordningen som undersøkte barns deltakelse i meklingsrommet (Ekeland & Myklebust, 1997) viste at barn deltok i mindre enn 2 prosent av sakene. Sett i lys av Norges inkorporering av Barnekonvensjonen og det økte fokuset på barns medbestemmelse, som vist ovenfor, ville en rimelig forventning være at barns deltakelse i mekling hadde økt betraktelig siden 1997. Den siste evalueringen av meklingsordningen (Ådnes, Haugen, Jensberg & Rantalaiho, 2011a) ble foretatt i 2010, blant annet med en tverrsnittsstudie der 1460 meklingsaker ved landets familievernkontorer ble kartlagt. Evalueringen viste imidlertid at barns deltakelse i mekling kun hadde økt med to prosent, at barn ble inkludert direkte i mekling i kun 4 prosent av sakene. Evalueringen av 2011 viste at mange meklere etterlyste mer kunnskap om metoder for å høre barn. I om lag to av tre saker rapporterte mekler å ha snakket med foreldrene om hva de oppfatter at barna ønsker/tenker. Det var stor enighet blant meklerne om at barn på en eller annen måte burde få tilbud om å høres i forbindelse med meklingen.

De australske forskerne Judith Cashmore og Patrick Parkinson (2008:92) har studert barn og foreldres oppfatninger om barns medbestemmelse i forbindelse med foreldrenes separasjon og skilsmisse. De viser at mange foreldre blander 'rett til deltagelse' med 'rett til å bestemme', og dermed stiller spørsmål ved om barn er kompetente til å delta i slike prosesser uten å tenke alternative løsninger. Tilsvarende viser norsk skilsmiseforskning at barn ikke nødvendigvis vil være med på å ta avgjørelser om for eksempel bosted fordi dette er "voksenspørsmål" (Haugen, 2005). Det betyr imidlertid ikke at barn ikke vil bli hørt. I internasjonal litteratur er det fokus på at barns rett til å delta ikke må bety at barn skal ta avgjørelser eller at det skal skje en overføring av ansvar fra foreldre til barn (se for eksempel Malcolm Hill et al., 2004). Det understrekes at barn ønsker å ta del i prosessen, de vil høres i forhold til sine behov, og de vil bli informert om hva som skjer (Cashmore & Parkinson, 2008).

Det er delte meninger om hvorvidt bosteds- og samværsordning er et tema barn bør ha innflytelse på. Sett i lys av utviklingen som har vært når det gjelder barnerettigheter, kan en forvente at barn i stor grad har innflytelse på disse spørsmålene, men som vist for eksempel i den siste evaluering av meklingsordningen er

det ikke en selvfølge at teorien nedfelles i praksis. I denne rapporten undersøkes i hvilken grad foreldrene rapporterer at barna har hatt innflytelse på den bosteds- og samværsordningen de er en del av.

1.2 Problemstillinger

Prosjektet tok utgangspunkt i to hovedproblemstillinger:

- 1) Hvor mye av faktisk og avtalt samvær i familiene bærer spor av barnas innflytelse, og hvordan varierer grad av innflytelse med barnets alder?
- 2) Skyldes endringer i bosteds- og samværløsninger over tid forhold knyttet til at barn blir eldre, eller skyldes er det andre endringer i de to foreldrenes eller hjemmenes situasjon over tid?

Problemstillingene ble operasjonalisert til følgende delspørsmål:

- I hvilken grad var barnet med på å bestemme hvem det skulle bo hos?
- I hvilken grad fikk barnet selv være med å påvirke innholdet i avtalen (som regulerer samværet)?
- I hvilken grad får barnet være med å bestemme når det skal være hos samværsforelder?
- Hva kjennetegner familier der barn har høy eller lav grad av innflytelse?
- Hvilke forhold kan knyttes til endringer i bosteds- og samværløsninger?

2 Data og metode

2.1 Datagrunnlag

Datagrunnlaget for rapporten er spørreundersøkelsen *Samvær og bosted 2012*, som Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomførte vinteren 2012-13 på oppdrag for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Undersøkelsen ble gjennomført som telefonintervju med utgangspunkt i et uttrekk av 2250 barn av foreldre som ikke bodde sammen. Begge foreldrene ble kontaktet. Det yngste felles barnet var utgangspunkt for spørsmålene, men et mindre sett med spørsmål ble også stilt om andre felles barn, det vil si det yngste barnets eldre helsøsken (Høstmark, 2013). Undersøkelsen hadde en svarprosent på 59,8. Ifølge SSB var den viktigste årsaken til frafall manglende kontakt. Nærmere detaljer om datagrunnlaget finnes i SSBs dokumentasjonsrapport (ibid.).

Mødre og fedre som ikke lenger bor sammen kan omtales på ulike måter. I denne rapporten har vi valgt å benytte betegnelsene bostedsforeldre og samværsforeldre. *Bostedsforeldre* betegner både mødre og fedre som bor fast sammen med barnet, dvs. er registrert med samme adresse som barnet. *Samværsforeldre* betegner foreldre som barnet ikke er registrert bosatt hos, men som har samvær. Tilsvarende betegnelser benyttes av Lyngstad et al. (2014, 2015), Aarskaug et al. (2015), Kitterød et al. (2015), og er for øvrig i tråd med departementets praksis (jfr. St.meld. nr. 19, 2006-2007). Undersøkelsen dekker altså fire ulike grupper foreldre: bostedsmødre og bostedsfedre, samt samværsforeldre og bostedsfedre. De to siste gruppene er ikke like vanlig som de to første.

Det er videre verdt å merke seg at barn som er i en delt omsorgsordning, og ofte bor tilnærmet like mye hos begge foreldre, bare kan være registrert bosatt på én adresse i Folkeregistret, enten hos mor eller far. Det er barnets registrering i Folkeregisteret som ligger til grunn for betegnelsen bostedsforeldre og samværsforeldre. Barnet kan altså være registrert bosatt hos en av foreldrene, men i praksis bo tilnærmet like mye hos begge foreldrene, for eksempel hvis man praktiserer en delt bostedsordning. Tilsvarende kan barn som ikke er del av en delt bostedsordning, likevel bo fast hos en forelder og samtidig praktisere tilnærmet 50 prosent samvær hos samværsforelder. Det er heller ikke nødvendigvis samsvar mellom den adressen som er registrert i Folkeregisteret, og hva foreldrene oppgir som barnets faste bosted. I analysene som følger har vi derfor vektlagt å analysere faktisk samvær i tillegg til avtalt bosteds- og samværsordning.

Tabell 2.1 viser hvem av foreldrene som har svart på undersøkelsen, bostedsforeldre, samværsforelder eller begge to. Som det går frem av tabellen er det noe færre samværsforeldre enn bostedsforeldre som har svart. Dette er et mønster som går igjen i de tidligere undersøkelsene (Lyngstad et al., 2014).

Tabell 2.1 Oversikt over bosteds- og samværsforeldre, antall

	Hvem har svart		
	Én	Begge	Sum
Bostedsforelder	514	817	1331
Samværsforelder	442	817	1259
Sum	956	817	1773

Dersom vi tar utgangspunkt i yngste felles barn gir undersøkelsen informasjon om samværløsninger for 1773 barn. For 817 av disse gir undersøkelsen informasjon fra begge foreldre, mens for 956 barn har vi informasjon fra enten bo- eller samværsforeldre. Dersom vi i tillegg ser på eldre søsken, har vi informasjon for ytterligere 673 barn, som fordeler seg som vist i tabell 2.2. Alt i alt gir undersøkelsen informasjon om samværløsninger for 2446 barn.

Den mest fullstendige informasjonen finner vi imidlertid for det yngste barnet (søsken nr. 1 i tabellen nedenfor), og det er de som utgjør enhetene i størstedelen av analysene.³ Der flere barn av samme foreldre inngår som observasjoner i analysene, kontrollerer vi for det i de statistiske analysene.

Tabell 2.2 Oversikt over foreldre og søsken, antall

Foreldre	Antall søsken					Sum
	1	2	3	4	5	
Bostedsforeldre	514	182	23	1	1	721
Samværsforeldre	442	134	18	1	1	596
Begge	817	286	23	2	1	1129
Sum	1773	602	64	4	3	2446

Familiene der begge foreldrene har svart gir viktig informasjon om svarmønsteret hos bosteds- og samværsforeldre. Analyser av svarmønstre blant foreldrene tyder på at det ikke er likegyldig hvem av foreldrene man tar utgangspunkt i, og at man må ta hensyn til dette når resultatene skal tolkes. For eksempel er korrelasjonen mellom hva de to foreldrene har svart ikke spesielt høy med tanke på at det er samme barn det er spurt om. De to foreldrene har ulike oppfatninger om alt fra forholdet dem imellom (for eksempel konfliktnivå, fordeling av arbeidet med barnet eller barna da de bodde sammen), hvor ofte barnet er sammen med samværsforelder, og i hvilken grad barnet har innflytelse på samværsordningen, men også på helt enkle spørsmål som hvorvidt det yngste barnet var sammen med samværsforelder påsكا 2012. Klart flere samværsforeldre enn bostedsforeldre rapporterer at barnet var sammen med samværsforelder i påsكا.

Lyngstad et al. (2014:8), som også rapporterer et noe forskjellig bilde, avhengig av om det er bosteds- eller samværsforeldre som har svart, understreker at dette er i tråd med tidligere undersøkelser både i Norge og i andre land. Slike variasjoner kan skyldes at det er større frafall blant samværsforeldre enn bostedsforeldre i undersøkelsene (Jensen & Clausen, 1997), men det kan også skyldes at foreldre til samme barn rapporterer forskjellig. For eksempel fant Moxnes og Haugen (1998) i en studie av skilte foreldre at mens det var samsvar i måten mødre og fedre rapporterte om arbeidsdeling i hjemmet på, var det ikke like entydige resultater knyttet til hvordan fordelingen av omsorgen for barn hadde vært. Mens majoriteten av kvinner svarte at de gjorde mest, rapporterte majoriteten av fedre at de delte likt med mor.

I et avgrenset prosjekt som dette er det ikke rom for å gå videre inn på forskjeller i svarene mellom foreldrene, men det er verdt å merke seg for senere datainnsamlinger og analyser. Det viser også et behov for undersøkelser der barn selv spørres, og ikke bare legge foreldrenes vurderinger til grunn.

I analysene presenterer vi resultater for bostedsforeldre og samværsforeldre parallelt, men går altså ikke nærmere inn på hva foreldre har svart om samme barn. Vi foretar altså ikke analyser på parnivå. Antall barn i tabellene vil dermed variere noe etter hvilke foreldre som har svart, og om spørsmålene er stilt for alle felles barn eller bare yngste felles barn. Vi presiserer i teksten underveis om enhetene i analysen er det yngste barnet, eller om også søsken er inkludert.

³ Vi har valgt å utelate barn der begge foreldre har svart for samme barn, men opplysninger om kjønn og alder ikke stemmer overens. Dette gjelder i alt 20 eldre søsken.

2.2 Metode

I første del av analysene i denne rapporten vises deskriptive framstillinger som belyser hvem barna bor sammen med, avtalt samvær og faktisk samvær med foreldrene, barn som ikke har regelmessig kontakt med begge foreldre, og grad av innflytelse på ulike aspekter ved samværløsningen.

I andre halvdel av analysene bruker vi logistisk regresjon, som er egnet for analyser der den avhengige variabelen er dikotom (har kun to verdier, for eksempel ja og nei) for å identifisere kjennetegn ved foreldre og barn i de tilfellene der barn har stor eller liten innflytelse på samværet. I tabell 3.10 og 3.12 beregnes sannsynligheten⁴ for at barnet skal ha stor innflytelse på bosted og samværsavtale ut fra et sett med variabler, mens i tabell 3.14 beregnes sannsynligheten for *liten* innflytelse på faktisk samvær med samværsforelder.

Resultatene rapporteres både som B-koeffisienter og oddsratio. Tolkningen av B-koeffisientene er enkelt forklart at negative verdier reduserer sannsynligheten, og positive verdier øker sannsynligheten, og effekten er sterkere jo høyere absoluttverdier på koeffisientene. Odds er sannsynligheten for et positivt utfall (dvs. at avhengig variabel (innflytelse) har verdien 1), delt på sannsynligheten for et negativt utfall (dvs. avhengig variabel har verdien 0). Oddsratio er forholdet mellom oddsen for to ulike grupper, f.eks. oddsen for innflytelse for barn som bor sammen med far, delt på oddsen for innflytelse for barn som bor sammen med mor. En oddsratio på 1 tilsvarer at sannsynligheten for positivt og negativt utfall for to grupper er like stor. For variabler med positiv samvariasjon med den avhengige variabelen vil oddsratioen være høyere enn 1 (dvs. sannsynligheten for et positivt utfall er større for bestemt gruppe enn for gruppa man sammenligner med), mens en oddsratio mellom 0 og 1 til si at variabelen er negativt assosiert med et positivt utfall (dvs. reduserer sannsynligheten for at $Y=1$).

Om disse samvariasjonene er statistisk signifikante eller ikke angis med * og **, der statistisk signifikans betyr at sammenhengene i utvalget er så sterke at de kan generaliseres til hele populasjonen av barn med foreldre som bor fra hverandre. Der flere barn av samme foreldre inngår som enheter i analysene har vi clustret barna etter foreldre, og beregnet robuste standardfeil for å ta hensyn til at observasjonene (barn av samme foreldre) ikke er uavhengige av hverandre (Hamilton, 1992).

SSB har beregnet et sett utvalgsvekter ut fra foreldres alder, kjønn og utdanning (Høstmark, 2013). Etter et sett med stikkprøver fant vi at det hadde liten praktisk betydning om utvalget var vektet eller ikke, og vi har derfor valgt å presentere uvektede svarfordelinger.

2.3 Variabler og kjennetegn i utvalget

Vi ser på ulike former for samvær: hvem barnet bor fast sammen med (mor, far eller begge), avtalt samvær (antall dager i måneden), faktisk samvær (antall dager og netter i måneden), og samvær i ferier som jul, påske og sommerferie. Faktisk samvær (månedlig og i ferier) har også blitt slått sammen til en samværsindeks som brukes i senere analyser. Indeksen er skalert slik at den går fra 0 til 1, der 0 vil si at barnet ikke har vært sammen med samværsforelderens ved noen av anledningene, mens 1 tilsvarer at barnet har vært sammen med samværsforelderens ved alle de nevnte anledningene. I tråd med lovverket rundt barns medbestemmelse referert innledningsvis, har vi gruppert alder i tre kategorier: 0-6 år, 7-11 år og 12-17 år.

I de mer kompliserte analysene ser vi i tillegg til barnets kjønn og alder på kjennetegn ved familien som barnets antall biologiske søsken, antall barn i familien totalt, kjennetegn ved foreldrene (alder, utdanning, økonomiske situasjon og helsesituasjon) og kjennetegn ved foreldrenes relasjon, som grad av konflikt, om de er fornøyd med dagens samværløsning, og om de eventuelt ønsker mer eller mindre samvær enn i dag. Nærmere operasjonalisering eller koding av disse variablene er beskrevet i forklarende noter til tabellene der de inngår.

⁴ Mer presist beregnes den naturlige logaritmen til oddsen for at den avhengige variabelen Y skal ha verdien 1 (og ikke 0), også skrevet som $\ln(O)$ eller $\ln[p/(1-p)]$, der p betegner sannsynligheten for $Y=1$.

3 Barns innflytelse på bosteds- og samværløsninger

3.1 Hva kjennetegner barns bosteds- og samværløsninger?

Før vi går til barns innflytelse på avtalt og faktisk samvær ser vi nærmere på hvilke bosteds- og samværløsninger som er vanlige i utvalget, etter barnas alder og kjønn. Vi tar utgangspunkt i alle barna, det vil si både det yngste barnet og eldre søsken.

3.1.1 Hvem bor barna sammen med?

Fremdeles er det slik at flest barn bor sammen med mor og har samvær med far, men andelen barn som har delt bosted er langt høyere i denne undersøkelsen enn i tidligere undersøkelser (Lyngstad et al., 2014). Unntaket er evalueringen av meklingsordningen der tverrsnittstudien⁵ viste at av foreldre som inngikk avtale om bosted- og samvær i forbindelse med meklingsgjøring gjorde 25 prosent avtale om delt bosted (Ådnanes et al., 2011a). Andelen varierer imidlertid med barnas alder. Andelen barn som bor sammen med begge foreldre er høyest i aldersgruppen 7-11 år, mens andelen som bor hos far er høyest blant de eldste barna.

En noe høyere andel gutter bor sammen med far, men forskjellen her er liten. Flere samværsforeldre enn bostedsforeldre oppgir at barnet har delt bosted, uavhengig av barnets alder eller kjønn.

Tabell 3.1 Hvem bor barna sammen med, etter barnas alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

		Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	Bor sammen med mor	212	77,9	158	64,5
	Bor sammen med far	12	4,4	9	3,7
	Bor sammen med begge	48	17,7	78	31,8
7-11 år	Bor sammen med mor	315	62,4	288	56,6
	Bor sammen med far	55	10,9	38	7,5
	Bor sammen med begge	135	26,7	183	36,0
12-17 år	Bor sammen med mor	724	68,1	556	58,0
	Bor sammen med far	130	12,2	112	11,7
	Bor sammen med begge	210	19,7	291	30,3
Gutt	Bor sammen med mor	630	66,4	506	55,5
	Bor sammen med far	111	11,7	102	11,2
	Bor sammen med begge	208	21,9	303	33,3
Jente	Bor sammen med mor	621	69,6	496	61,9
	Bor sammen med far	86	9,6	57	7,1
	Bor sammen med begge	185	20,7	249	31,1
I alt	Bor sammen med mor	1251	68,0	1002	58,5
	Bor sammen med far	197	10,7	159	9,3
	Bor sammen med begge	393	21,4	552	32,2
Sum		1841	100	1713	100

⁵ Tverrsnittstudien var basert på 1460 avsluttede meklingsaker ved alle landets familievernkontorer og hos eksterne meklere over en periode på 7 uker i februar mars 2010. Kartleggingen var rettet mot mekler i saken og foreldre i samme sak, og ble koblet på saksnivå. I underkant av 1800 foreldre svarte på skjema.

Det er videre interessant at nesten to av ti barn under 7 år har delt bosted. Fra meklingsstudien går det fram av intervjuene med meklerne at mange har klare meninger om hvorvidt det er til barnets beste at foreldre velger delt bosted for veldig unge barn (også ned til spedbarnsalder). Samtidig er de usikre på hvorvidt det ligger i meklers mandat å forklare foreldre om mulige konsekvenser av delt bosted sett i forhold til barnets alder og utvikling. Meklere nevner også tidspress i denne sammenheng. Med en time er det begrenset hva man rekker å gå gjennom, selv om mange nevner at de kunne tenke seg å diskutere ordningen foreldrene velger, og hvilke konsekvenser denne kan ha for barnet/barna (Ådnanes et al., 2011b).

3.1.2 Avtalt og faktisk samvær

Tabellen under viser deskriptiv statistikk for avtalt og faktisk samvær for samværsforelder i antall dager og netter per måned, etter hvem av foreldrene som har svart. Vi har også regnet ut differansen mellom det som er avtalt av samvær, og det foreldrene rapporterer av faktisk samvær. Spørsmål om avtalt samvær ble bare stilt om yngste barn, og vi oppgir derfor ikke tall for eldre søsken.

Merk at antall netter er beregnet ut fra de barna som faktisk har jevnlig samvær med samværsforelder. Det vil si at barn av foreldre som aldri har bodd sammen og som aldri har møtt samværsforelder, eller som ikke har hatt samvær siste år er ekskludert. Dette gir høyere verdier enn dersom alle barna hadde vært med, men gir et mer presist bilde av barna som utgjør utvalget i de videre analysene, nemlig barn der vi har detaljert informasjon om bosted, samvær og innflytelse.

Tabell 3.2 Avtalt og faktisk samvær og avvik mellom disse, etter hvilke foreldre som har svart. Antall dager og netter i måneden, deskriptiv statistikk

Hva		Bostedsforeldres svar					Samværsforeldres svar				
		N	Gj.sn.	St. avvik	Min	Maks	N	Gj.sn.	St. avvik	Min	Maks.
Avtalt samvær	Dager	1018	9,0	4,9	0	30	1023	10,6	4,7	0	30
	Netter	1016	8,4	5,1	0	30	1021	10,0	5,0	0	30
Faktisk samvær	Dager	1244	8,8	5,5	0	30	1140	10,1	5,3	0	31
	Netter	1130	8,5	5,3	0	30	1063	9,5	5,2	1	31
Differanse	Dager	663	0,4	3,1	-24	13	595	-0,3	3,1	-20	13
	Netter	611	0,4	2,8	-20	24	556	-0,1	2,4	-12	13

Tabellen viser at uavhengig av hvem som svarer varierer både avtalt og faktisk samvær fra 0 til 30 (31) dager per måned. Gjennomsnittlig antall dager med samvær, både avtalt og faktisk ligger på ca. 10, slik det rapporteres av samværsforeldrene, og rundt 9 slik det rapporteres av bostedsforeldrene. Et standardavvik på rundt 5 viser at det også er en del variasjon i samværløsningene.

Samværsforeldrene oppgir avtalt samvær å være marginalt høyere enn faktisk samvær (som gir en negativ differanse på -0,3 (antall dager) og -0,1 (antall netter)), mens bostedsforeldrene oppgir at faktisk samvær er noe høyere enn avtalt samvær (positiv differanse på 0,4, både for dager og netter). For bostedsforeldre går differansen mellom faktisk og avtalt samvær (dager) fra -24 til 13 og -20 til 24 (antall netter). For samværsforeldre går forskjellen mellom avtalt og faktisk samvær fra -20 til 13 dager på det meste, og fra -12 til 13 netter. I enkelte tilfeller er det altså et betydelig avvik mellom hva foreldrene har avtalt, og hva som gjøres i praksis. Samtidig viser gjennomsnittsverdiene på rundt 0 og standardavvik på 2-3 dager at i de fleste tilfellene er det godt samsvar mellom hva som er avtalt og det faktiske samværet.

Tabell 3.3 viser gjennomsnittlig antall dager og netter med avtalt og faktisk samvær per måned etter barnas alder og kjønn. Både avtalt og faktisk samvær er noe lavere i den yngste aldersgruppen, sammenlignet med de to andre aldersgruppene. Videre ser vi at både bostedsforeldre og samværsforeldre oppgir noe lavere faktisk samvær enn avtalt samvær for den yngste aldersgruppen. For de øvrige gruppene er det relativt stort samsvar knyttet til avtalt og faktisk samvær slik det er rapportert fra begge gruppene foreldre. Dette tyder på at foreldrene er enige om avtalen og klarer å føle opp avtalt samvær for den store majoriteten av barna. Ellers viser også denne tabellen et gjennomgående mønster, nemlig at samværsforeldre jevnt over oppgir mer samvær enn det bostedsforeldre gjør. Ellers er det små variasjoner. Det er heller ingen systematisk forskjell mellom rapporteringen knyttet til barnets kjønn.

Tabell 3.3 Avtalt og faktisk samvær, antall dager og netter i måneden, etter barnas alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart

Alder	Samvær	Dager/netter	Gjennomsnittlig antall dager/ netter i måneden	
			Bostedsforeldres svar	Samværsforeldres svar
0-6 år	Avtalt	Dager	8,4	10,2
		Netter	7,9	9,4
	Faktisk	Dager	7,6	9,7
		Netter	7,3	8,9
7-11 år	Avtalt	Dager	9,8	10,9
		Netter	9,3	10,3
	Faktisk	Dager	9,3	10,2
		Netter	8,9	9,5
12-17 år	Avtalt	Dager	8,8	10,5
		Netter	8,0	10,0
	Faktisk	Dager	8,8	10,3
		Netter	8,6	9,7
Gutt	Avtalt	Dager	9,0	10,6
		Netter	8,4	10,1
	Faktisk	Dager	8,9	10,3
		Netter	8,7	9,7
Jente	Avtalt	Dager	9,0	10,6
		Netter	8,4	9,9
	Faktisk	Dager	8,6	9,9
		Netter	8,3	9,2
I alt	Avtalt	Dager	9,0	10,6
		Netter	8,4	10,0
	Faktisk	Dager	8,8	10,1
		Netter	8,5	9,5

3.1.3 Månedlig samvær og samvær i ferier

Tabellen under viser antall og prosent som oppgir at barnet er sammen med samværsforelder en vanlig måned (dag, natt), og om barnet var sammen med samværsforelder de siste feriene (jul, påske og sommerferie).⁶

Tabell 3.4 Type samvær med samværsforeldre ved ulike anledninger, etter barnets alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

	Type samvær	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	Vanlig måned (dag)	182	79,5	158	88,3
	Vanlig måned (natt)	151	66,2	141	78,8
	Siste juleferie	182	72,5	166	73,5
	Siste påskeferie	129	50,8	147	63,6
	Siste sommerferie	199	75,7	212	88,0
7-11 år	Vanlig måned (dag)	345	84,8	338	90,6
	Vanlig måned (natt)	334	82,1	328	87,9
	Siste juleferie	382	79,3	396	81,0
	Siste påskeferie	327	67,7	353	71,9
	Siste sommerferie	440	89,1	469	92,7
12-17 år	Vanlig måned (dag)	717	76,9	661	86,8
	Vanlig måned (natt)	639	68,9	608	80,1
	Siste juleferie	721	69,3	730	77,8
	Siste påskeferie	589	57,4	633	67,9
	Siste sommerferie	858	81,2	849	88,7
Gutt	Vanlig måned (dag)	650	80,8	635	90,3
	Vanlig måned (natt)	589	73,4	597	85,0
	Siste juleferie	681	74,5	701	80,0
	Siste påskeferie	562	61,8	635	72,1
	Siste sommerferie	780	83,4	829	91,2
Jente	Vanlig måned (dag)	594	77,8	522	85,4
	Vanlig måned (natt)	535	70,4	480	78,8
	Siste juleferie	604	70,3	591	76,1
	Siste påskeferie	483	56,6	498	64,3
	Siste sommerferie	717	81,6	701	88,2
Totalt	Vanlig måned (dag)	1244	79,3	1157	88,1
	Vanlig måned (natt)	1124	71,9	1077	82,2
	Siste juleferie	1285	72,5	1292	78,2
	Siste påskeferie	1045	59,3	1133	68,5
	Siste sommerferie	1497	82,5	1530	89,8

Igjen oppgir bostedsforeldrene systematisk et lavere samvær enn det samværsforeldrene gjør. Mens 88 prosent av det totale antallet samværsforeldre mener at de er sammen med barnet en dag i en vanlig måned,

⁶ Med "vanlig måned" menes måned uten ferier. Spørsmålet var formulert slik: "Er [navn] sammen med [navn på den andre forelder] i løpet av en vanlig måned?" (bostedsforeldre) / "Er du sammen med [navn] i løpet av en vanlig måned?" (samværsforeldre), med "ja" og "nei" som svaralternativer. Spørsmål om ferier var formulert etter følgende mal (bostedsforeldre): "Hvor mange dager tilbrakte [navn på andre forelder] sammen med [barnets navn] juleferien/påsken/sommerferien 2012?"

svarer 79 prosent av bostedsforeldrene at barnet er sammen med samværsforelderens i en dag en vanlig måned.

Ifølge foreldrenes rapportering er et klart flertall av barna sammen med samværsforeldrene både i løpet av en vanlig måned og i feriene. Blant de yngste barna ser det ut til at samvær en vanlig måned er den vanligste formen for samvær med samværsforelderens, mens etterhvert som barna blir eldre er andelen som svarer at barna har vært sammen med samværsforelderens i sommerferien noe høyere. Uavhengig av alder, kjønn og hvilken forelder som har svart peker på å se ut som ferien der det er minst vanlig med samvær.

3.1.4 Barn som ikke har regelmessig kontakt med begge foreldre

Noen få barn har ifølge foreldrene liten eller ingen kontakt med samværsforelderens. De har aldri møtt hverandre, de har ikke hatt kontakt etter samlivsbruddet, eller de har ikke hatt kontakt siste år (siste 12 måneder). Tabellen nedenfor viser antall og prosent. Noen få respondenter har svart vet ikke eller sagt at de ikke vil svare, for eksempeldisse barna har også blitt regnet inn som barn uten jevnlig kontakt med samværsforelderens.

Tabell 3.5 Barn uten jevnlig kontakt med samværsforelderens, etter barnets kjønn og alder, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

Alder		Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	Har aldri møtt ¹	6	2,2	3	1,2
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	11	4,0	8	3,2
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	25	9,1	13	5,3
7-11 år	Har ikke møtt ¹	5	1,0	1	0,2
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	18	3,5	5	1,0
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	35	6,9	17	3,3
12-17 år	Har ikke møtt ¹	5	0,5	1	0,1
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	18	1,7	10	1,0
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	72	6,7	42	4,3
Gutt	Har ikke møtt ¹	9	0,9	1	0,1
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	35	3,7	8	0,9
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	72	7,6	28	3,1
Jente	Har ikke møtt ¹	7	0,8	4	0,5
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	22	2,5	15	1,9
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	70	7,8	44	5,4
I alt	Har ikke møtt ¹	15	0,8	5	0,3
	Har ikke vært sammen etter samlivsbrudd	56	3,0	22	1,3
	Har ikke vært sammen siste 12 måneder	139	7,5	71	4,1
Sum		210		98	

¹ Foreldre som har svart "vet ikke" og "vil ikke svare" har også blitt regnet inn her.

Andelene som oppgir at barnet ikke har hatt kontakt med samværsforelder er jevnt over noe høyere blant bostedsforeldrene enn blant samværsforeldrene, noe vi tolker som at foreldre som ikke har kontakt med barnet sitt (for eksempel aldri har møtt barnet) stort sett ikke har svart på undersøkelsen.

Vi ser at andelen der barnet aldri har møtt samværsforelder går ned med barnets alder, det samme gjør andelen som ikke har møtt hverandre etter samlivsbruddet og som ikke har hatt kontakt det siste året.

Når det gjelder barn med liten kontakt med samværsforelder har Lyngstad et al. (2015) gjennomført analyser av dette.

3.2 I hvilken grad har barn innflytelse på bosted, avtalt samvær og faktisk samvær med samværsforelder?

Ifølge Kirsten Sandberg (2008:78) er barns rett til å høres helt sentralt i anerkjennelsen av barn som "selvstendige individer" og betegnelsen "bli hørt" viser at "noen har ansvaret for å sørge for dette, og at de skal lytte til det barnet sier". I de fleste tilfeller er det foreldrene som har ansvaret for å sikre at barna har innflytelse på bosteds- og samværsordning. I dette materialet er følgende spørsmål er brukt som mål på barns innflytelse på bosteds- og samværsordning:

- i. I hvilken grad var [navnet på barnet] med på å bestemme at hun/hun skulle bo (hos bostedsforelder, samværsforelder, begge, eller andre)?
- ii. I hvilken grad fikk [navnet på barnet] selv være med å påvirke innholdet i avtalen (som regulerer samværet mellom barnet og samværsforelder)?
- iii. I hvilken grad får [navnet på barnet] selv være med å bestemme når hun/han skal være hos den andre forelder/hos deg ("hos den andre" til bostedsforelder og "hos deg" til samværsforelder)?

Kun det første spørsmålet ble stilt om alle barna i familien, de andre to spørsmålene ble kun stilt om det yngste barnet. På spørsmålet om bosted er det også en del manglende observasjoner fordi foreldrene ikke har svart på spørsmålet for det yngste barnet. Dette gjelder både bosteds- og samværsforeldre. I det følgende viser vi hvordan foreldrene har vurdert barnas grad av innflytelse på de ulike bosteds- og samværsordningene.

3.2.1 Barns innflytelse på bosted

Tabell 3.6 viser hvordan svarene fra henholdsvis bo- og samværsforeldre fordeler seg på spørsmål om i hvilken grad barnet var med på å bestemme hvor det skulle bo⁷. Uavhengig av barnets alder og kjønn svarer samværsforeldre i noe mindre grad at barnet har hatt innflytelse på hvor det skulle bo.

⁷ Svaralternativene på spørsmålene om hvor barna skulle bo gikk fra "i stor grad", "til en viss grad", "i liten grad" og "ikke i det hele tatt". "Barnet er for lite" var også et svaralternativ. På grunn av noe ulik formulering på svaralternativene i spørreskjemaet (vedrørende søsken), er variablene kodet om til "noen eller stor grad" og "liten eller ingen grad", mens svarkategorien "for lite til å være med og bestemme" er beholdt som den var.

Tabell 3.6 Barnets innflytelse på bosted, etter barnets alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

Barnets innflytelse på bosted		Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	Noe eller stor grad	1	0,8	3	2,2
	Liten eller ingen grad	35	29,4	60	44,4
	For lite til å være med og bestemme	83	69,8	72	53,3
7-11 år	Noe eller stor grad	61	25,9	49	17,3
	Liten eller ingen grad	127	53,8	151	53,4
	For lite til å være med og bestemme	48	20,3	83	29,3
12-17 år	Noe eller stor grad	240	46,8	235	42,2
	Liten eller ingen grad	222	43,3	228	40,9
	For lite til å være med og bestemme	51	9,9	94	16,9
Gutt	Noe eller stor grad	165	35,2	171	32,1
	Liten eller ingen grad	216	46,1	231	43,3
	For lite til å være med og bestemme	88	18,8	131	24,6
Jente	Noe eller stor grad	137	34,3	116	26,2
	Liten eller ingen grad	168	42,1	208	47,1
	For lite til å være med og bestemme	94	23,6	118	26,7
I alt	Noe eller stor grad	302	34,8	287	29,4
	Liten eller ingen grad	384	44,2	439	45,0
	For lite til å være med og bestemme	182	21,0	249	25,5
Sum		868	100	975	100

Ifølge foreldrene har omlag et av tre barn hatt noen eller stor grad av innflytelse på bosted. Som ventet øker andelen barn som har innflytelse på bosted klart med barnets alder, og dette uavhengig av hvilke foreldre som har svart. For de yngste barna er det nesten ingen av foreldrene som oppgir at barnet i noe eller stor grad har vært med å bestemme hvor de skal bo. 70 prosent av bostedsforeldre og 53 prosent av samværsforeldre oppgir at barnet er for lite til å være med å bestemme hvor det skal bo. For barn i aldersgruppen 12-17 år oppgir 47 prosent av bostedsforeldre og 42 prosent av samværsforeldre at barnet i noen eller stor grad hatt innflytelse på valg av bosted. Over halvparten av barn i aldersgruppen 12-17 år, som etter barneloven skal ha betydelig uttalerett, ifølge foreldrene, har i liten eller ingen grad har fått være med å bestemme bosted, og videre oppgir 10 prosent av bostedsforeldre og 17 prosent av samværsforeldre at barnet var for lite til å være med å bestemme. De øvrige barna i denne aldersgruppen har i liten eller ingen grad vært med å bestemme hvor de skal bo, men vi vet ikke om dette skyldes at de ikke fikk mulighet til å uttale seg, eller om de fikk mulighet, men ikke ønsker å uttale seg.

I analyse av samværsforeldres svar finner vi at en noe lavere andel av jentene har hatt innflytelse på bosted, mens blant bostedsforeldre er det ingen forskjell på gutter og jenter.

Det neste spørsmålet om innflytelse handler om innholdet i samværsavtalen i de tilfellene der foreldrene har inngått en skriftlig eller muntlig avtale som regulerer samværet.

3.2.2 Barns innflytelse på innholdet i samværsavtalen

Spørsmålet om barnets innflytelse på samværsavtalen var formulert som: "I hvilken grad fikk barnet selv være med å påvirke innholdet i avtalen (som regulerer samværet)⁸?" Utvalget består her kun av det yngste barnet, fordi spørsmål om samværsavtale ikke ble stilt om de eldste barna. Tabellen under viser fordelingen etter barnets alder og kjønn.

Tabell 3.7 Barnets innflytelse på innholdet i samværsavtalen, etter barnets alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

	Barns innflytelse på avtale	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	I stor grad	4	2,0	1	0,5
	Til en viss grad	6	2,9	7	3,6
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	195	95,1	189	95,9
7-11 år	I stor grad	28	8,7	19	5,6
	Til en viss grad	43	13,4	42	12,5
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	250	77,9	276	81,9
12-17 år	I stor grad	104	20,1	86	17,0
	Til en viss grad	85	16,4	88	17,4
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	329	63,5	333	65,7
Gutt	I stor grad	62	11,7	61	11,1
	Til en viss grad	68	12,8	56	10,2
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	401	75,5	431	78,7
Jente	I stor grad	74	14,4	45	9,1
	Til en viss grad	66	12,9	81	16,4
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	373	72,7	367	74,4
I alt	I stor grad	136	13,0	106	10,2
	Til en viss grad	134	12,8	137	13,2
	I liten grad/Ikke i det hele tatt	774	74,1	798	76,7
Sum		1044	100	1041	100

En relativt liten andel barn fikk være med å påvirke innholdet i samværsavtalen. Her er det også større samsvar mellom bo- og samværsforeldres svarmønster enn hva som var tilfelle når det gjaldt innflytelse på bosted. Omlag 95 prosent av foreldrene til de yngste barna svarer at barna i liten grad var med å påvirke innholdet i avtalen, og rundt 8 av 10 foreldre svarer at dette gjelder for barna i aldersgruppen 7–11 år.

Når det gjelder de eldste barna svarer om lag 64 prosent av foreldrene at de i liten grad eller ikke i det hele tatt har vært med å påvirke innholdet i avtalen. Andelen som fikk være med å bestemme innholdet i avtalen øker også her med barnas alder, men uavhengig av alder oppgir et stort flertall av foreldrene at barna hadde lite å si for innholdet i samværsavtalen. Det er liten forskjell på gutter og jenter.

I evalueringen av meklingsordningen (Ådnes et al., 2011a) gikk det frem at 75 prosent av meklings sakene endte i enighet om avtale. I halvparten av sakene var foreldrene enige om avtale allerede før meklings, men samtidig svarte 60 prosent av foreldrene at meklings bidro til at avtalen ble mer gjennomtenkt og/eller mer detaljert. Videre ble 73 prosent av avtalene skriftliggjort i løpet av meklings. Vi vet at alle foreldre i forbindelse med felles barn må til obligatorisk meklings i forbindelse med samlivsbrudd, og at dette etter

⁸ Svaralternativene på spørsmålene om i hvilken grad barnet selv fikk være med å påvirke innholdet i avtalen gikk fra "i stor grad", "til en viss grad", "i liten grad" og "ikke i det hele tatt". På grunn av noe ulik formulering på svaralternativene i spørreskjemaet for henholdsvis bostedsforeldre og samværsforeldre er variablene kodet om til "i stor grad", "til en viss grad" og "i liten grad/ikke i det hele tatt".

2007 også gjelder samboende foreldre⁹. Som nevnt innledningsvis er det en svært liten andel barn som deltar i meklingen. Dette kan være noe av årsaken til at så liten andel barn ifølge foreldrene oppgis å ha hatt innflytelse på samværsavtalen. Majoriteten av avtalene blir utformet og/eller underskrevet i meklingsrommet, et rom der barn i liten grad er delaktige. Med bakgrunn i at en relativt liten andel barn har hatt innflytelse på samværsavtalen er det interessant å se om dette mønstret også gjør seg gjeldende når innholdet i avtalen skal omsettes til praksis.

3.2.3 Barns innflytelse på faktisk samvær

Videre ser vi på i hvilken grad barnet selv får være med å bestemme når hun/han skal være hos samværsforelderens. Dette er kanskje det viktigste spørsmålet angående innflytelse, fordi det her handler om barnas hverdagsliv. Barns innflytelse på faktisk samvær kan si noe om i hvor stor grad foreldrene får til å være fleksible i hverdagen og ivareta barnas behov knyttet til praktisering av samværet med den forelderens det ikke bor fast hos. Tabell 3.8 på neste side viser svarfordelingen (antall og prosent) over barnets innflytelse på faktisk samvær ifølge foreldrene.

⁹ Jfr. Ot.prp. nr 103 (2004-2005)

Tabell 3.8 Barnets innflytelse på faktisk samvær, etter barnets alder og kjønn, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

	Barns innflytelse på faktisk samvær	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	I stor grad	15	6,2	16	7,2
	Til en viss grad	32	13,2	39	17,6
	I liten grad	42	17,3	28	12,6
	Ikke i det hele tatt	57	23,5	69	31,1
	Barnet for lite til å være med og bestemme	97	39,9	70	31,5
7-11 år	I stor grad	112	31,6	122	32,2
	Til en viss grad	111	31,3	100	26,4
	I liten grad	60	16,9	62	16,4
	Ikke i det hele tatt	59	16,6	84	22,2
	Barnet for lite til å være med og bestemme	13	3,7	11	2,9
12-17 år	I stor grad	468	69,5	389	63,1
	Til en viss grad	112	16,6	143	23,2
	I liten grad	52	7,7	41	6,7
	Ikke i det hele tatt	41	6,1	43	7,0
	Barnet for lite til å være med og bestemme	0	0,0	1	0,2
Gutt	I stor grad	288	45,4	270	42,7
	Til en viss grad	127	20,0	146	23,1
	I liten grad	79	12,4	72	11,4
	Ikke i det hele tatt	91	14,3	97	15,4
	Barnet for lite til å være med og bestemme	50	7,9	47	7,4
Jente	I stor grad	307	48,3	257	43,9
	Til en viss grad	128	20,1	136	23,2
	I liten grad	75	11,8	59	10,1
	Ikke i det hele tatt	66	10,4	99	16,9
	Barnet for lite til å være med og bestemme	60	9,4	35	6,0
I alt	I stor grad	595	46,8	527	43,3
	Til en viss grad	255	20,1	282	23,2
	I liten grad	154	12,1	131	10,8
	Ikke i det hele tatt	157	12,4	196	16,1
	Barnet for lite til å være med og bestemme	110	8,7	82	6,7
Sum		1271	100	1218	100

Resultatene viser at det er vanligere at barn får være med og bestemme *når* de skal være hos samværsforelderen enn det å ha innflytelse på samværsavtalen og bosted. Totalt svarer om lag to av tre foreldre at barna i stor grad eller til en viss grad får være med å bestemme når de vil være hos den samværsforelderen. Grad av innflytelse varierer med barnas alder. For gruppen barn i alderen 12-17 år svarer 70 prosent av bostedsforeldrene og 63 prosent av samværsforeldrene at barnet i stor grad får være med å bestemme når han/hun skal være hos samværsforelderen, mens om lag 20 prosent av barna til en viss grad hadde innflytelse på dette. Bare 7-8 prosent av foreldrene til barn i denne aldersgruppen oppgir at barnet ikke har innflytelse i det hele tatt, og praktisk talt ingen foreldre mener at barnet er for lite til å være med og bestemme.

Også i aldergruppen 7-11 år rapporterer foreldrene om relativt stor grad av innflytelse. Ifølge begge foreldregrupper har nesten ett av tre barn stor innflytelse på faktisk samvær, mens 31 prosent av bostedsforeldre og 26 prosent av samværsforeldre rapporterer at barnet har en viss grad av innflytelse. Det er også interessant å merke seg at rundt ett av fem barn i den yngste aldergruppen har innflytelse i stor eller til en viss grad på praktisering av samværet. Graden av innflytelse varierer lite knyttet til barnets kjønn, og det varierer heller ikke systematisk variasjon avhengig av om det er bostedsforelder eller samværsforelder som har svart.

Tallene viser at praktisering av samværet eller faktisk samvær er det området barn i sterkest grad har innflytelse på. Ser vi på barn i aldergruppen 12-17 år, som etter loven har betydelig uttalerett, svarer 70 prosent av bostedsforeldre og 63 prosent av samværsforeldre at barna i stor grad får være med å bestemme når han/hun skal *være hos den andre forelderen*. Tilsvarende tall for samme aldergruppe knyttet til i hvilken grad barnet fikk være med å påvirke *innholdet i avtalen* er henholdsvis 20 og 17 prosent. Når det gjelder i hvilken grad barnet fikk være med å bestemme *bosted* er svaralternativene noe annerledes. Her svarer 47 prosent av bostedsforeldre og 42 prosent av samværsforeldre at barnet i "noen eller i stor grad" fikk være med å bestemme bosted.

Mens samværsavtale og avtale om fast bosted i større grad kan være styrt av formelle og økonomiske hensyn, er det potensielt større rom for medbestemmelse i *hvordan* barnet skal praktisere avtale om bosted og samvær i hverdagen. Tallene viser klart at det er denne typen innflytelse som barna i sterkest grad har.

I neste del ser vi på kjennetegn ved foreldre og barn i de tilfellene barn rapporteres å ha mer eller mindre innflytelse enn andre barn i utvalget. Vi ser på innflytelse på bosted og samværsavtale, og i hvilken grad barnet får bestemme når det skal være med samværsforelder.

3.3 Hva kjennetegner foreldre og barn der barna har høy eller lav grad av innflytelse?

I det følgende ser vi først på innflytelse etter om barnet bor hos mor, far eller hos begge, før vi bruker logistisk regresjonsanalyse for å identifisere om det er statistisk signifikante forskjeller mellom barn med lav og høy grad av medbestemmelse. I regresjonsmodellene trekker vi inn en rekke forhold som kan tenkes å ha betydning for barns grad av innflytelse, som graden av samarbeid og konflikt mellom foreldrene, grad av samvær mellom barnet og samværsforelder, avstand og reisemåte samt foreldrenes inntekt, utdanning og helsetilstand. Som tidligere forklart varierer utvalgsstørrelsen noe etter om spørsmålene er besvart kun for det yngste barnet, eller om også eldre søsken er tatt med.

Resultatene av regresjonsanalysene rapporteres både som B-koeffisienter og oddsratio. Tolkningen av B-koeffisientene er enkelt forklart at negative verdier reduserer sannsynligheten, og positive verdier øker sannsynligheten, og effekten er sterkere jo høyere absoluttverdier på koeffisientene. Odds er sannsynligheten for et positivt utfall (dvs. at avhengig variabel (innflytelse) har verdien 1), delt på sannsynligheten for et negativt utfall (dvs. avhengig variabel har verdien 0). Oddsratio er forholdet mellom oddsen for to ulike grupper, f.eks. oddsen for innflytelse for barn som bor sammen med far, delt på oddsen for innflytelse for barn som bor sammen med mor. En oddsratio på 1 tilsvarer at sannsynligheten for positivt og negativt utfall for to grupper er like stor. For variabler med positiv samvariasjon med den avhengige variabelen vil oddsratioen være høyere enn 1 (dvs. sannsynligheten for et positivt utfall er større for bestemt gruppe enn for gruppa man sammenligner med), mens en oddsratio mellom 0 og 1 til si at variabelen er negativt assosiert med et positivt utfall (dvs. reduserer sannsynligheten).

Merk at vi ikke legger årsakssammenhenger til grunn i regresjonsmodellene, vi bruker dem kun for å finne kjennetegn ved de tilfellene der barna har henholdsvis høy sammenlignet med lav grad av innflytelse.

Om samvariasjonene er statistisk signifikante eller ikke angis med * og **, der statistisk signifikans betyr at sammenhengene i utvalget er så sterke at de kan generaliseres til hele populasjonen av barn med foreldre som bor fra hverandre.

3.3.1 Kjennetegn ved barns innflytelse på bosted

Tabell 3.9 under viser grad av innflytelse etter hvem foreldrene har oppgitt at barnet bor hos. Både blant bo- og samværsforeldrene er det flest som oppgir at barnet i noen eller i stor grad har hatt innflytelse når det bor hos far, henholdsvis 44 og 56 prosent. Videre oppgir 38 prosent av bostedsforeldre og 32 prosent av samværsforeldre at barnet har hatt innflytelse når det har delt bosted. Det er færrest som angir at barn som bor hos mor har hatt noen eller stor grad av innflytelse på hvor de skal bo, henholdsvis 30 prosent av bostedsforeldre og 19 prosent av samværsforeldre.

Sett under ett oppgis det at omlag ett av tre barn har hatt noen eller stor grad av innflytelse på bosted, men andelen som oppgir dette er litt lavere blant samværsforeldrene. Totalt svarte 35 prosent av bostedsforeldrene, og 29 prosent av samværsforeldrene at barna i stor eller noen grad hadde vært med på å bestemme hvor det skulle bo, men som vist over varierer de to foreldregruppene svar. Blant samværsforeldrene oppgir en av fire at barnet er for lite til å være med å bestemme, mens tilsvarende andel blant bostedsforeldrene er en av fem.

Tabell 3.9 Barnets innflytelse på bosted, etter hvem barnet bor hos, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

Bor hos	Barns innflytelse på bosted	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Mor	Noen eller stor grad	120	29,6	64	18,6
	Liten eller ingen grad	198	48,9	198	57,6
	For lite til å være med og bestemme	87	21,5	82	23,8
Far	Noen eller stor grad	35	43,8	39	55,7
	Liten eller ingen grad	42	52,5	25	35,7
	For lite til å være med og bestemme	3	3,8	6	8,6
Begge	Noen eller stor grad	144	38,1	179	32,4
	Liten eller ingen grad	143	37,8	214	38,8
	For lite til å være med og bestemme	91	24,1	159	28,8
Totalt	Noen eller stor grad	299	34,7	282	29,2
	Liten eller ingen grad	383	44,4	437	45,2
	For lite til å være med og bestemme	181	21,0	247	25,6
Sum		863	100	966	100

Tabell 3.10 under rapporterer resultatene fra logistisk regresjonsanalyse som identifiserer signifikante forskjeller mellom barn som hadde og som ikke hadde innflytelse på bosted¹⁰, ved å se en rekke variabler som påvirker sannsynligheten for at barnet skal være i kategorien som har innflytelse.

¹⁰ Spørsmålet var formulert som "I hvilken grad var {navn på barnet} med på å bestemme at det skulle bo {hos deg/ hos moren/faren sin/ hos begge foreldrene eller hos andre}", dvs. i hvilken grad var barnet med på å bestemme hvor det skulle bo. I forbindelse med regresjonsanalysen er svaralternativene "i stor grad" og "i noen grad" er slått sammen (1), og sammenlignes med "ikke i det hele tatt" og "barnet er for lite til å være med og bestemme" (0). Totalt svarte 35 prosent av bostedsforeldrene, og 29 prosent av samværsforeldrene at barna i stor eller noen grad var med på å bestemme hvor det skulle bo.

Tabell 3.10 Faktorer som korrelerer med barnets innflytelse på bosted. Logistisk regresjon

Variabler	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
	B-koeffisienter	Oddsratio	B-koeffisienter	Oddsratio
0-6 år	-4,592 (4,55)**	0,01 (4,55)**	-3,418 (5,78)**	0,033 (5,78)**
6-11 år	-0,961 (5,26)**	0,382 (5,26)**	-1,298 (7,03)**	0,273 (7,03)**
Bor hos begge	0,418 (2,27)*	1,519 (2,27)*	0,905 (4,63)**	2,471 (4,63)**
Bor hos far	0,273 (-0,99)	1,314 (-0,99)	1,486 (5,04)**	4,421 (5,04)**
Konstantledd	-0,346 (2,60)**		-0,983 (6,19)**	
N		863		966
Pseudo-R ²		0,12		0,15
χ ²		48,70**		98,98**
AIC		989,03		1006,87
BIC		1012,83		1031,23

* p<0.05; ** p<0.01. Standardfeil i parentes. *Operasjonalisering*: Barnas alder er kodet som en sett med dummyvariabler der aldersgruppa 12-17 år er referansekategori. Bosted er kodet som et sett med dummyvariabler der "bor hos mor" er referansekategori. Oddsratioen for f.eks. aldersgruppa 0-6 år blir dermed oddsen for innflytelse for barn i alderen 0-6 år, dividert på oddsen for innflytelse blant barn i alderen 12-17 år.

Regresjonsanalysen viser at sannsynligheten for at barnet har hatt innflytelse på bosted er lavere jo yngre barnet er. Denne sammenhengen er noe sterkere i analyse av bostedsforeldrenes svar enn samværsforeldrenes svar.

Videre viser analysen både av bosteds- og samværsforeldres svar at barn som har delt bosted oppgis signifikant større innflytelse sammenlignet med de som bor hos mor. Basert på bostedsforeldres svar er det er ikke grunnlag for å si at de som bor hos far har mer eller mindre innflytelse enn de som bor hos mor. I analyse av samværsforeldre finner vi imidlertid en slik "rangering" ved at disse foreldrene oppgir signifikant høyere innflytelse der barnet bor hos far, dernest når barnet har delt bosted, og signifikant mindre innflytelse der barnet bor hos mor.

Andre variabler som ble forsøkt inkludert i modellen hadde ingen signifikant effekt (barnas kjønn, mengde samvær, foreldrenes alder, utdanning og økonomiske situasjon, foreldrenes helsesituasjon samt kjennetegn ved foreldrenes relasjon). De ble derfor utelatt fra modellen, og er ikke nærmere rapportert.

Slik det går frem av regresjonsanalysen er det dermed bare barnets alder og hvem barnet nå bor fast hos som har betydning for hvor stor innflytelse foreldrene vurderer at barnet har hatt på spørsmål om bosted.

3.3.2 Kjennetegn ved barns innflytelse på samværsavtale

Som vi allerede har sett er det relativt få barn som har hatt noen særlig grad av innflytelse på samværsavtalen. Foreldrenes svar viser at omlag tre av fire barn i liten eller ingen grad har hatt innflytelse på avtalen. Unntaket er dersom barnet bor hos far; i disse tilfellene oppgir en større andel av både bo- og samværsforeldrene at barnet har vært med og påvirket avtalen. Hele 25 prosent av foreldrene oppgir at barnet i stor grad har vært med å påvirke innholdet i avtalen når barnet bor hos far, mens tilsvarende oppgis for bare 13 prosent av foreldrene når barnet bor hos begge. Når barnet bor hos mor er det kun 11 prosent av

bostedsforeldrene og 7 prosent av samværsforeldrene som oppgir at barnet i stor grad har vært med å påvirket innholdet i avtalen.

Tallene tyder altså på at barn i sterkere grad har vært med å påvirke innholdet i avtalen som regulerer samværet mellom barnet og samværsforelder når barnet har fast bosted hos far.

Tabell 3.11 Innflytelse på samværsavtalen, etter hvem barnet bor hos, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

Bor hos	Barns innflytelse på avtale	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Mor	I stor grad	82	11,4	39	6,5
	Til en viss grad	85	11,9	85	14,1
	I liten grad/ikke i det hele tatt	550	76,7	477	79,4
Far	I stor grad	23	24,5	19	25,0
	Til en viss grad	16	17,0	8	10,5
	I liten grad/ikke i det hele tatt	55	58,5	49	64,5
Begge	I stor grad	31	13,3	48	13,3
	Til en viss grad	33	14,2	44	12,2
	I liten grad/ikke i det hele tatt	169	72,5	268	74,4
Totalt	I stor grad	136	13,0	106	10,2
	Til en viss grad	134	12,8	137	13,2
	I liten grad/ikke i det hele tatt	774	74,14	794	76,57
Sum		1044	100	1037	100

Også her ble logistisk regresjon brukt for å identifisere signifikante forskjeller mellom de som hadde innflytelse på samværsavtalen og de som ikke hadde det¹¹, ved å se hvilke kjennetegn ved barn, foreldre og samværløsning som påvirker sannsynligheten for at barnet skal være i kategorien med innflytelse på samværsavtalen. Også her ble følgende variabler prøvd i modellen: barnas kjønn og alder, hvem barnet bor fast hos, mengde samvær, foreldres alder, utdanning og økonomiske situasjon, og kjennetegn ved foreldrenes relasjon.

¹¹ Spørsmålet var formulert som "I hvilken grad fikk [navn på barnet] selv være med å påvirke innholdet i avtalen [skriftlig eller muntlig avtale som regulerer samværet]". De som svarte "i stor grad" eller "til en viss grad" (tilsammen ca. en fjerdedel av begge utvalgene) er her slått sammen til én kategori, som sammenlignes med de som svarte "i liten grad" eller ikke i det hele tatt (ca. 75 prosent av begge utvalgene).

Tabell 3.12 Faktorer som korrelerer med barnets innflytelse på samværsavtalen, etter hvilke foreldre som har svart. Logistisk regresjon

Variabler	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
	B-koeffisienter	Oddsratio	B-koeffisienter	Oddsratio
7-11 år	-0,19 (-1,16)	0,827 (-1,16)	-0,407 (2,41)*	0,666 (2,41)*
Bos hos far	0,608 (2,57)*	1,838 (2,57)*	0,887 (3,32)**	2,428 (3,32)**
Bor hos begge	0,202 (-1,15)	1,223 (-1,15)	0,345 (2,14)*	1,411 (2,14)*
Forelders alder	0,068 (6,27)**	1,07 (6,27)**	0,054 (5,46)**	1,055 (5,46)**
Konstantledd	-3,934 (8,33)**		-3,603 (7,81)**	
N		1044		1037
Pseudo-R ²		0,05		0,04
χ^2		61,42**		49,12**
AIC		1142,10		1090,08
BIC		1166,85		663,85

* p<0.05; ** p<0.01. Standardfeil i parentes. *Operasjonalisering*: Barnas alder er kodet som en sett med dummyvariabler der aldersgruppa 12-17 år er referansekategori. Bosted er kodet som et sett med dummyvariabler der "bor hos mor" er referansekategori. Foreldres alder er kodet som en kontinuerlig variabel (19-70 år).

Regresjonsanalysen bekrefter betydningen av alder hos barnet ved at den eldste aldersgruppen har betydelig mer innflytelse på samværsavtalen enn barn i aldersgruppen 7-11 år. I den yngste aldersgruppa er det så få respondenter som er oppgitt å ha innflytelse at sammenhengen ikke kan analyseres. I den yngste aldersgruppa er det altså nærmest ingen som har innflytelse på samværsavtalen (ca. 4 prosent).

Analysen viser videre at barn som bor hos far oppgis å ha signifikant mer innflytelse sammenlignet med de som bor hos mor. Dette både i bosteds- og samværsforeldres svar. Større innflytelse rapporteres også for barn i delt bosted enn for barn som bor hos mor, men kun i samværsforeldres svar.

Til slutt ser vi at barns innflytelse øker med foreldrenes alder. Det er selvfølgelig en viss sammenheng mellom alderen på barn og foreldre, ved at eldre foreldre i gjennomsnitt også vil ha eldre barn, men det ser altså ut til at begge foreldrenes alder har en selvstendig effekt, slik at eldre foreldre i større grad lar barnet ha større innflytelse på samværsavtalen, uavhengig av hvor gammelt barnet er.

Andre variabler som ble forsøkt inkludert i modellen, som barnas kjønn, mengde samvær, foreldres utdanning og økonomiske situasjon, og kjennetegn ved foreldrenes relasjon, hadde ingen signifikant effekt. De ble derfor utelatt fra modellen, og er ikke nærmere rapportert.

3.3.3 Kjennetegn ved barns innflytelse på faktisk samvær med samværsforelder

Av de tre spørsmålene om barns innflytelse på samvær er det rimelig å anta at *faktisk* samvær, det vil si når barnet skal være sammen med samværsforelder, som i størst grad åpner for barnets innflytelse. Tidligere forskning, både internasjonal (Amato & Cheadle, 2005; Gähler, 1998; Hetherington & Kelly, 2002 et al.) og nordisk (Øberg og Øberg, 2002; Moxnes, 2003; Haugen, 2007; Størksen, 2006; Marshall, 2014) viser at lav grad av foreldrekonflikt, godt foreldresamarbeid, samt fleksible løsninger for barna er faktorer som gjør det enklere for barna å takle hverdagen med foreldre i to hushold. I fleksible løsninger ligger det implisitt at barna må ha mulighet til å komme med ønsker og forslag til organisering av hverdagen, og dermed økt innflytelse. Dette gjenspeiles også i svarfordelingen på de tre spørsmålene: langt flere oppgir at barnet får være med å bestemme når det skal være hos samværsforelder, enn de får være med å bestemme bosted eller påvirke samværsavtale.

Ser vi på svarfordelingen når det gjelder innflytelse på faktisk samvær etter hvem barnet bor hos, finner vi igjen at foreldre oppgir større grad av medbestemmelse for barnet i de tilfellene der barnet bor hos far. Denne forskjellen er særlig tydelig hos samværsforeldrene.

Slik det fremgår av tabell 3.13 under rapporteres graden av medbestemmelse lavest for barn som har delt bosted. Det kan være at barnet allerede har hatt innflytelse på beslutningen om delt bosted (jfr. tabell 3.9) og dermed ikke har behov for å ha innflytelse på samvær, da det kan være vanskeligere å definere "samvær" når man tilbringer tilnærmet like mye tid begge steder. Det kan også være at foreldre mener delt bosted i utgangspunktet er en ordning som er rettferdig fordi tiden med foreldrene fordeles relativt likt, og at det følgelig ikke vurderes å være behov for at barna skal ha ytterligere innflytelse på den daglige praksisen. Den finske forskeren Kurki-Sounio (2000) har betegnet delt bosted som vår tids kulturelle fortolkning av prinsippet om barnets beste. Samtidig har for eksempel Mason (2000: 80-81) hevdet at "the rush to joint custody", som man var vitne til i USA på 1980 og -90 tallet, vitnet om en endret oppmerksomhet fra et fokus på barnets beste til et fokus på foreldrenes interesser, eller snarere fedres interesser. Carol Smart (2004) har uttrykt lignende argumenter knyttet til situasjonen i England. Haugen (2010) har vist at delt bosted kan praktiseres både som en svært fleksibel løsning, men at det også kan virke som en tvangstrøye der barna har lite fleksibilitet og hvor det er lite rom for å utvide eller innskrenke tiden med den ene eller den andre forelder. I lys av slike funn er det interessant at barn har mindre innflytelse på praktisering av samvær når de har delt bosted og det understreker behovet for studier som ivaretar barnas perspektiver på slike spørsmål.

Endelig er det verdt å merke seg at selv om barn med delt bosted ifølge foreldrene er den gruppen som har lavest grad av innflytelse er det fremdeles fire av ti barn som har "stor grad" av medbestemmelse i spørsmålet om innflytelse på faktisk samvær.

Tabell 3.13 Barns innflytelse på faktisk samvær (når det skal være sammen med samværsforelderens), etter hvem barnet bor hos, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent

Bor hos	Barnets innflytelse på faktisk samvær	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
Bos hos mor	I stor grad	421	47,2	314	43,3
	Til en viss grad	175	19,6	165	22,7
	I liten grad	107	12,0	84	11,6
	Ikke i det hele tatt	101	11,3	104	14,3
	For lite til å være med og bestemme	88	9,9	59	8,1
Bor hos far	I stor grad	64	54,2	58	60,4
	Til en viss grad	25	21,2	17	17,7
	I liten grad	10	8,5	5	5,2
	Ikke i det hele tatt	16	13,6	13	13,5
	For lite til å være med og bestemme	3	2,5	3	3,1
Bor hos begge	I stor grad	110	42,5	153	39,2
	Til en viss grad	55	21,2	100	25,6
	I liten grad	37	14,3	41	10,5
	Ikke i det hele tatt	39	15,1	76	19,5
	For lite til å være med og bestemme	18	7,0	20	5,1
Totalt	I stor grad	595	46,9	525	43,3
	Til en viss grad	255	20,1	282	23,3
	I liten grad	154	12,1	130	10,7
	Ikke i det hele tatt	156	12,3	193	15,9
	For lite til å være med og bestemme	109	8,6	82	6,8
Sum		1269	100	1212	100

Vi har videre også her benyttet logistisk regresjonsanalyse for å identifisere kjennetegn ved foreldre og barn i de tilfellene der barn har *lite* innflytelse på samværet. Fra tabellen over tar vi utgangspunkt i de som har svart at barna "i liten grad" eller "ikke i det hele tatt" (ca 25 prosent) får være med å bestemme når hun eller han skal være hos samværsforelderens. Disse blir slått sammen og sammenlignet med de andre.

Som vist i tabell 3.13 over har de fleste barna innflytelse på når de skal være hos samværsforelderens. Alt annet likt er det altså klart mer sannsynlig at barn har innflytelse, enn at det ikke har det (ca. 0,75 mot 0,25, eller en odds på 3). Logistisk regresjon kan gi usikre estimater når det er mye større sannsynlighet for et positiv utfall ($Y=1$) enn et negativt utfall ($Y=0$). Vi har derfor sett på sannsynligheten for å tilhøre den relativt sett mindre gruppa av barn som har lite innflytelse (framfor sannsynligheten for å tilhøre den største gruppa (barn med innflytelse)).

Merk igjen at vi ikke legger årsakssammenhenger til grunn i modellen, vi bruker den kun for å finne kjennetegn ved de tilfellene der barna har liten grad av medbestemmelse på samvær, sammenlignet med de tilfellene der barna har en større grad av medbestemmelse.

Tabell 3.14 Faktorer som korrelerer med *liten* innflytelse på faktisk samvær (når barnet skal være sammen med samværsforelderen), etter hvilke foreldre som har svart. Logistisk regresjon

Variabler	Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
	B-koeffisienter	Oddsratio	B-koeffisienter	Oddsratio
<i>Barnets alder</i>				
0-6 år	1,567 (7,14)**	4,79 (7,14)**	1,298 (5,44)**	3,662 (5,44)**
7-11 år	1,102 (5,57)**	3,009 (5,57)**	1,188 (5,58)**	3,28 (5,58)**
<i>Samvær</i>				
Indeks for samvær	0,68 (2,14)*	1,975 (2,14)*	-1,159 (3,11)**	0,314 (3,11)**
Delt bosted			1,432 (2,31)*	4,185 (2,31)*
<i>Trekk ved foreldrene</i>				
Misfornøyd med bostedsordningen	0,319 (2,27)*	1,376 (2,27)*	0,23 (2,39)*	1,259 (2,39)*
Ønsker mer samvær	0,646 (2,46)*	1,909 (2,46)*	0,324 (-1,42)	1,383 (-1,42)
Ønsker mindre samvær	0,484 (-1,49)	1,622 (-1,49)		
Konfliktfylt forhold	0,466 (2,70)**	1,593 (2,70)**	0,542 (2,70)**	1,72 (2,70)**
Forelder er student	-0,98 (2,58)**	0,375 (2,58)**	-1,094 (-1,65)	0,335 (-1,65)
<i>Antall søsken</i>	0,046 (-0,32)	1,047 (-0,32)	0,468 (2,91)**	1,596 (2,91)**
<i>Konstantledd</i>	-3.101 (8,48)**		-2,36 (5,60)**	
N		929		759
Pseudo-R ²		0,11		0,13
χ ²		107,14**		113,66**
AIC		925,19		783,81
BIC		973,53		830,13

* p<0.05; ** p<0.01. Standardfeil i parentes. *Operasjonalisering*: Barnas alder er kodet som en sett med dummyvariabler der aldersgruppa 12-17 år er referansekategori. Delt bosted er sammenlignet med referansekategorien "bor hos mor". Misfornøyd med bostedskategorien tilsvarer spørsmålet "er du fornøyd med bostedsordningen slik den er i dag?", med svaralternativ fra "i stor grad (1) til "ikke i det hele tatt" (4). Ønsker mer samvær og ønsker mindre samvær er et dummysett der referansekategorien er "fornøyd med dagens ordning". Konfliktfylt forhold er basert på spørsmål "i hvilken grad vil du si at forholdet mellom deg og samværsforelderen er konfliktfylt?", der svarkategoriene "i stor grad" og "til en viss grad" er kodet til 1, mens "i liten grad", "ikke i det hele tatt" og "vet ikke" er kodet til 0. Forelder er student er kodet etter spørsmål om hovedaktivitet, der "yrkesaktiv" utgjør ca. 85 prosent, og dermed hovedtyngden innenfor referansekategorien.

Som i de forutgående regresjonsanalysene viser også denne analysen når det gjelder barnets innflytelse på faktisk samvær (når barnet skal være sammen med samværsforelder) at de yngre barna har signifikant mindre innflytelse enn de eldre.

Videre slår forskjeller i samværsordningen ulikt ut basert på hvor mye samvær med samværsforelder som er avtalt, og om det er bosteds- eller samværsforelder som vurderer spørsmålet. Bostedsforeldre vurderer at barnet har liten innflytelse der barnet har mye samvær med samværsforelder. Blant samværsforeldrene er det motsatt, det vil si at samværsforeldre (i signifikant større grad) vurderer at barnet har lite innflytelse i tilfeller der vedkommende (samværsforelder) og barnet har lite samvær.

Videre vurderer samværsforeldre (i signifikant større grad) at barnet har lite innflytelse når de har delt bosted sammenlignet med de som bor hos mor. Delt bosted sammenlignet med det å bo hos mor kan ikke estimeres i utvalget av bostedsforeldre¹². I motsetning til i regresjonsanalysene knyttet til innflytelse på henholdsvis bosted og samværsavtale finner vi ingen forskjell blant barn som bor hos far sammenlignet med mor.

Foreldrenes vurdering av barnets innflytelse på faktisk samvær varierer også med forholdet foreldrene imellom og hvor fornøyde de er med samværløsningene. Felles for bosteds- og samværsforeldrene er at de i signifikant større grad rapporterer om lite innflytelse for barna der de også er misfornøyde med bostedsordningen og der det er et konfliktfyllt forhold til den andre forelderen.

Bostedsforeldrene vurderer også at barnet har lite innflytelse i tilfeller der foreldrene ønsker mer samvær sammenlignet med der foreldrene er fornøyd med dagens ordning. Videre svarer foreldrene som er studenter i vesentlig mindre grad enn yrkesaktive at barnet har lite innflytelse på faktisk samvær. Det kan tenkes at foreldre som studerer har en mer fleksibel hverdag enn foreldre som er i arbeid, og at dette igjen gir større rom for at barnet kan være med og bestemme når det skal være hos samværsforelder.

Til slutt finner vi at samværsforeldre i større grad rapporterer lite innflytelse hos barn som har søsken. Det kan tenkes at i familier med flere felles barn også er flere praktiske hensyn å ta, og at dette reduserer muligheten for at barnet får være med å bestemme når det skal være med samværsforelder. Blant bostedsforeldrene finner vi imidlertid ingen slik effekt.

Oppsummert finner vi følgende forhold synes å ha betydning for at foreldre vurderer barnet til å ha liten innflytelse på faktisk samvær: barnets alder, mengde samvær med samværsforelder, misnøye med bostedsordning, ønske om mer samvær, et konfliktfyllt forhold mellom foreldrene og hvorvidt foreldrene er studenter. Foreldrenes alder, utdanning, inntekt eller helsesituasjon hadde ikke signifikant betydning.

¹² Årsaken til at delt bosted ikke kan estimeres i modellen er at delt bosted og indeksen for samvær er nært korrelert ettersom det er svært få med delt bosted som scorer lavt på samværsindeksen. Å bytte ut samværsindeksen med variabelen for delt bosted gir stort sett samme resultat som rapportert i tabell 3.14, men variabelen for delt samvær har ikke statistisk signifikant effekt.

4 Endringer i samværløsninger

I dette kapitlet var målet å belyse rapportens andre problemstilling – hvorvidt endringer i bosteds- og samværløsninger over tid skyldes forhold knyttet til at barna blir eldre, eller om det skyldes andre endringer i de to foreldrenes eller hjemmenes situasjon over tid. I utgangspunktet ønsket vi å identifisere faktorer som kan forklare endring i bo- og samværløsning i de tilfellene der foreldrene oppga at de hadde hatt en annen løsning tidligere.

Ved gjennomgang av datamaterialet viste det seg at kun en liten andel av foreldrene i utvalget oppga at de hadde hatt en annen bostedsløsning tidligere, også når vi inkluderte eldre søsken i utvalget. Det begrensede utvalget gjør dermed at det ikke er mulig å identifisere sikre sammenhenger mellom kjennetegn ved foreldre og barn og ulike former for endring, og estimatene blir for usikre til at de kan rapporteres. Dette gjaldt også når vi slo sammen ulike former for endring (for eksempel fra å bo fast hos én forelder til å bo hos begge, uavhengig av hvilken, og motsatt). Vi må derfor begrense oss til å vise hvilke endringer i boløsninger som finnes i utvalget, fordelt etter barnas alder og kjønn. Tabell 3.15 på neste side viser antall og prosent som har hatt endring. Merk at prosentene er beregnet for hver undergruppe. Siden barn som ikke har byttet bosted er utelatt, vil ikke prosentene summere seg til 100 for gruppene.

Tabell 4.1 Endringer i bosted, etter barnas alder, og etter hvilke foreldre som har svart. Antall og prosent.

Endringer i bosted		Bostedsforeldres svar		Samværsforeldres svar	
		Antall	Prosent	Antall	Prosent
0-6 år	Fra samværsforelder til bostedsforelder	3	1,1	3	1,2
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	2	0,7	0	0,0
	Fra delt bosted til bostedsforelder	6	2,2	3	1,2
	Fra delt bosted til samværsforelder	0	0,0	1	0,4
	Fra bostedsforelder til delt bosted	6	2,2	2	0,8
	Fra samværsforelder til delt bosted	1	0,4	7	2,8
7-11 år	Fra samværsforelder til bostedsforelder	11	2,2	9	1,8
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	6	1,2	3	0,6
	Fra delt bosted til bostedsforelder	23	4,5	20	3,9
	Fra delt bosted til samværsforelder	2	0,4	1	0,2
	Fra bostedsforelder til delt bosted	17	3,4	1	0,2
	Fra samværsforelder til delt bosted	0	0,0	20	3,9
12-17 år	Fra samværsforelder til bostedsforelder	34	3,2	42	4,3
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	14	1,3	14	1,5
	Fra delt bosted til bostedsforelder	34	3,2	37	3,8
	Fra delt bosted til samværsforelder	10	0,9	19	2,0
	Fra bostedsforelder til delt bosted	27	2,5	4	0,4
	Fra samværsforelder til delt bosted	2	0,2	29	3,0
Gutt	Fra samværsforelder til bostedsforelder	25	2,6	30	3,3
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	12	1,3	10	1,1
	Fra delt bosted til bostedsforelder	28	2,9	30	3,3
	Fra delt bosted til samværsforelder	5	0,5	12	1,3
	Fra bostedsforelder til delt bosted	31	3,3	4	0,4
	Fra samværsforelder til delt bosted	2	0,2	33	3,6
Jente	Fra samværsforelder til bostedsforelder	23	2,6	24	3,0
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	10	1,1	7	0,9
	Fra delt bosted til bostedsforelder	35	3,9	30	3,7
	Fra delt bosted til samværsforelder	7	0,8	9	1,1
	Fra bostedsforelder til delt bosted	19	2,1	3	0,4
	Fra samværsforelder til delt bosted	1	0,1	23	2,9
Totalt	Fra samværsforelder til bostedsforelder	48	2,6	54	3,1
	Fra bostedsforelder til samværsforelder	22	1,2	17	1,0
	Fra delt bosted til bostedsforelder	63	3,4	60	3,5
	Fra delt bosted til samværsforelder	12	0,7	21	1,2
	Fra bostedsforelder til delt bosted	50	2,7	7	0,4
	Fra samværsforelder til delt bosted	3	0,2	56	3,3
Endringer totalt		198	10,7	215	12,5

Totalt svarer nesten 11 prosent av bostedsforeldrene og drøyt 12 prosent av samværsforeldrene at det har vært endringer i barnets bosted i perioden etter samlivsbruddet. Naturlig nok rapporteres det om flere endringer jo eldre barna er, rett og slett fordi perioden der det kan skje endringer jevnt over er større for de eldre barna. I tillegg vet vi at barna med økt alder også får økt innflytelse på bosteds- og samværsordningen, som vist i Tabell 3.6 og 3.8., og også tidligere studier. Det betyr at både innflytelse og forekomsten av endring øker med barnets alder.

Blant de yngste barna er det så få endringer totalt at det gir liten mening i å gå nærmere inn på hva slags endringer som forekommer. I de to eldste alderskategoriene innebærer de fleste endringene at barnet har flyttet til den nåværende bostedsforelderens, men det er også en gruppe som går fra å ha bodd bare hos den forelderens som svarer på undersøkelsen, til å ha delt bosted. Vi finner ingen betydelig variasjon mellom gutter og jenter.

Det ville videre vært interessant å gå nærmere inn på sammenhengen mellom endring av bosted og innflytelse på samvær, og da særlig innflytelse på bosted. Imidlertid vurderer vi at dataene ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å gjøre slike analyser, først og fremst fordi det er relativt få barn i utvalget som har endret bosted, og som tabell 3.15 viser, fordeler disse endringene seg på mange forskjellige varianter. Det ville dermed være vanskelig å identifisere systematiske mønstre eller sammenhenger. Med så få observasjoner kan eventuelle mønstre også være tilfeldige. For eksempel har analysene våre vist at både innflytelse og antall endringer i bosted øker med barnas alder. Det er derfor sannsynligvis en målbar sammenheng mellom innflytelse og endring i bosted i utvalget, men sammenhengen vil i dette tilfellet være spurios (det vil si at den skyldes andre, bakenforliggende forhold, i dette tilfellet barnas alder, som samvarierer både med innflytelse og endring i bosted).

Når det gjelder endringer i barns bosted etter foreldrebruddet er det en internasjonal trend i vestlige land at stadig flere velger delt bosted (Haugen, 2010). Tilsvarende gjelder også i Norge slik det fremkommer av Samvær og bosted 2012 dataene. Lyngstad og kolleger (Lyngstad et al., 2014) viser i sine analyser av data de tre undersøkelsene gjennomført i 2002, 2004, 2012¹³ at andelen foreldre som svarer at barna har delt bosted har økt fra 8 prosent i 2002 til 25 prosent i 2012, mens andelen som bor fast hos mor har sunket fra 84 prosent til 66 prosent i tilsvarende tidsrom. Forskningen om delt bosted er relativt ensbetydende når det gjelder forutsetninger for at delt bosted skal være en god løsning. Sentrale faktorer her er at foreldrene bor i nærheten av hverandre slik at barnet ikke har store vansker med å beholde sitt vennemiljø, og at det er praktisk overkommelig og ikke alt for krevende å forflytte seg mellom foreldrene. En viktig faktor er at foreldrene bør samarbeide godt (Moxnes, 2003; Skjørten et al., 2007; Haugen, 2010). Barns om er del av delte ordninger er ekstra sårbare for dårlige foreldresamarbeid fordi ordningen i seg selv krever stor tilpasning og praktisk tilrettelegging. Skjørten et al. (2007) viser videre at det er viktig at foreldrene ivaretar barneperspektivet og at avtalene må kunne justeres ettersom barnet vokser og endrer sine behov.

I lys av den tydelige endringen i barns bostedsordning på 2000-tallet er det imidlertid interessant at andelen foreldre som oppgir endring i barnets bosted etter samlivsbruddet er såpass beskjeden i materialet fra 2012. Dette tyder på at familier i liten grad endrer den bosteds- og samværsordningen de har blitt enige om i utgangspunktet. Videre tyder tallene på at økingen i delt bosted ikke skyldes at familier endrer en etablert bosteds- og samværsordning, men at andelen som velger delt bosted som førstegangsordning etter samlivsbruddet, er økende. Tallene over viser at barns familier etter foreldrenes samlivsbrudd i stor grad er preget av stabile bosteds- og samværs mønstre.

¹³ Data fra 2012 er basert på SSB sin undersøkelse *Samvær og bosted 2012*, som også denne rapporten benytter data fra.

5 Oppsummering og implikasjoner

I denne rapporten har vi undersøkt barns innflytelse på egen bosteds- og samværsordning når foreldrene ikke bor sammen: i hvilken grad bosted samt avtalt og faktisk samvær i familiene bærer spor av barnas innflytelse, i hvilken grad innflytelse varierer med barnets alder, og i hvilken grad endringer i bostedsløsninger over tid kan knyttes til at barn blir eldre. Analysene baserer seg altså på tre indikatorer for innflytelse, henholdsvis på bosted, samværsavtalen og faktisk samvær.

5.1 Barna har størst innflytelse på *faktisk samvær*

Foreldrenes svar viser at en tredjedel av barna i noen eller i stor grad har hatt innflytelse ved å være med å bestemme *hvor de skulle bo*. Blant de eldste barna, i aldersgruppen 12-17 år, gjelder dette nesten halvparten. Derimot er det kun en liten andel barn som har fått være med å påvirke *innholdet i samværsavtalen*. Blant barn i aldersgruppen 12-17 år gjelder dette 20 prosent. Videre viser resultatet ikke overraskende at det er mer vanlig at barn får være med å bestemme når de *faktisk skal være hos samværsforelder* enn at de har innflytelse på bosted og samværsavtale. For de eldste barna (12-17 år) svarer to av tre foreldre at barnet i stor grad har fått være med å bestemme når de skal være hos samværsforelder, mens tilsvarende gjelder for 32 prosent i aldergruppen 7-11 år.

5.2 Innflytelse øker med barnets alder

Andelen barn med innflytelse øker med barnets alder på alle de tre indikatorene for innflytelse (bosted, samværsavtalen og faktisk samvær). Dette er som forventet og i tråd med gjeldende lovgivning om at barns medbestemmelse styrkes med økt alder. Undersøkelsen viste i svært liten grad endringer i bostedsløsningene over tid, og naturlig nok rapporteres det om flere endringer jo eldre barna er, rett og slett fordi perioden der det kan skje endringer jevnt over er større for de eldre barna. Totalinntrykket, basert på våre analyser samt tidligere studier er at både innflytelse og forekomsten av endring øker med barnets alder.

For øvrig viste våre analyser at barnas innflytelse også øker med foreldres alder, og uavhengig av at barnet blir eldre. Med andre ord tyder dette på at foreldrenes alder har en betydning i seg selv.

5.3 Foreldene svar påvirkes av gjeldende avtale og eventuell misnøye

Det er en større andel bostedsforeldre enn samværsforeldre som svarer at barnet har hatt innflytelse, og dette gjelder både i forhold til bosted, samværsavtalen og faktisk samvær. Regresjonsanalysen viste også at barnets innflytelse rapporteres ulikt basert på hvor barnet bor. Foreldre rapporterer høyere innflytelse både på bosted og samværsavtale når barnet bor hos far enn når barnet bor hos mor. Det samme gjelder ved delt bosted. Analysen tyder altså på at barnet har minst innflytelse når det bor hos mor.

Resultatet reflekterer nok flere forhold som vi må ta i betraktning når vi vurderer funnene. Det reflekterer de to foreldregruppens ulike posisjon og perspektiv i forhold til den løsningen de faktisk har for bosted og samvær, og sånn sett at foreldrene er farget av den løsningen man har falt på når de skal vurdere barnas innflytelse. På den annen side reflekterer resultatet også at avvik fra den mest brukte løsningen (bosted hos mor) i større grad er basert på barnets ønske enn tilfelle er for den tradisjonelle løsningen.

At både bosteds- og samværsforeldre som er misfornøyd med bostedsordningene i større grad rapporterer lite innflytelse fra barnet på faktisk samvær, bekrefter inntrykket av at foreldrenes svar er farget av avtalens utfall.

5.4 Barna har mindre innflytelse ved foreldrekonflikt

Et annet interessant funn er at konflikt og dårlig samarbeid mellom foreldrene ser ut til å ha betydning for barnas grad av innflytelse. Felles for bosteds- og samværsforeldre er at de i større grad rapporterer lite innflytelse på faktisk samvær dersom de har et konfliktfylt forhold til den andre forelder. Vi vet fra

tidligere forskning at konflikt og dårlig samarbeid er viktige risikofaktorer knyttet til barns velbefinnende etter foreldrenes samlivsbrudd, og det er kanskje disse barna som mest av alle hadde profitert på mer medbestemmelse.

5.5 Behov for å høre barn

Denne studien bekrefter både et behov for større innsats, slik at barn inkluderes og høres i forbindelse med etablering av bosteds- og samværsavtaler, og et behov for å inkludere barn som informanter i studier der målet er å vurdere barn og unges hvor stor innflytelse barna har på bosteds- og samværsavtaler.

Med inkorporering av Barnekonvensjonen, og økt fokus på barn og barns velbefinnende har diskursen om "barnets beste" blitt mer tydelig både i det offentlige og det private rom. Likeså fokuset på barns rett til å høres og deres rett til medbestemmelse. Donald Saposnek (2004:176-177) har argumentert sterkt for at barn må høres hvis man skal ta barnets beste på alvor. Grunnen til dette er at voksne ofte har motstridende syn på hva som er til det beste for barnet, og at informasjon om hvordan barnet har det bare blir valid når den kommer direkte fra barnet.

Majoriteten av foreldre i dette materialet er fornøyd med den bosteds- og samværsordning som praktiseres, men vi vet ikke hvordan dette ser ut fra barna sitt ståsted. Dataene gir kun informasjon om hva som er gode ordninger for barna ut fra hva foreldre har svart. Det er altså ikke opplysninger om hvordan barn opplever de ulike ordningene de er en del av.

Selv om denne studien viser at barn til en viss grad blir hørt i saker om samværsavtale, bosted og faktisk samvær, er det problematisk at vi ikke vet hva barna selv tenker og synes om å bli involvert i slike tema. Når det gjelder de barna som ikke har vært involvert vet vi heller ikke om de har hatt muligheten, men takket nei. Det diskuteres hvorvidt det er et gode for barn å ha medbestemmelse knyttet til bosteds- og samværsordninger. Argumentasjonen for eller mot å inkludere barn i spørsmål som handler om bosteds- og samværsordninger etter foreldrenes samlivsbrudd bunner ofte i synet på barn som henholdsvis kompetente eller sårbare. I rettighetslitteraturen er fokuset i stor grad rettet mot at barn har en rett til å høres og at denne retten må praktiseres. I en gjennomgang av 129 barnefordelingssaker finner Skjørtén (2005) at barnet (i alderen 7-11 år) "ble hørt" i om lag halvparten av sakene. Mens det i barnefordelingssaker i retten opprettes en sakkyndig som ivaretar barns uttalerett, finnes det ingen slik ordning for barn i forbindelse med samlivsbrudd som ikke ender i retten.

Carol Smart (2002) har argumentert for at det å lytte til barn vil endre hele vår måte å tenke offentlig servicetilbud på, og Nick Lee (1999) har argumentert for at man ved å ta barns liv seriøst vil måtte utfordre et voksendefinert samfunn. Det er hevdet at ivaretagelse av barn som likeverdige medborgere er en viktig utfordring for dagens velferdssamfunn, men som regel vurdert fra et voksenperspektiv (Leira & Saraceno, 2008; Lister, 2008). Samtidig er det verdt å merke seg at fra et juridisk perspektiv handler barns rett til å høres om en rett og ikke en plikt. Som understreket av Sandberg (2008) står også barnet fritt til å la være å uttale seg. Uansett skal alle barn ha en mulighet til å si sin mening om hvordan de vil innrette hverdagen etter foreldrenes samlivsbrudd. Offentlige grep for å sikre barn denne rettigheten, for eksempel gjennom en utvikling av meklingsordningen (Ådnanes et al., 2011a), slik at alle barn gis *mulighet* til innflytelse på bosteds- og samværsordninger er derfor et tema som bør diskuteres nærmere, ikke minst bør det utvikles studier som ivaretar barns perspektiver på dette viktige spørsmålet.

6 Referanser

Aarskaug, K., R. H. Kitterød, J. Lyngstad og H. Lidén (2015) *Samarbeid mellom foreldre som bor hver for seg*. Rapporten 2015, Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Amato, P.R. and J. Cheadle (2005) The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Well-Being Across Three Generations. *Journal of Marriage and the Family* 67(1), 191-206.

Byberg, I., T. Noack og H. A. Foss (2001) *Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken*. Rapporten 2001/140, Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Ekeland, T.J. og Myklebust, V. (1997) Foreldremekling. Brukarperspektivet. Forskningsrapport nr. 23. Volda: Høgskulen i Volda, Møreforskning Volda.

Gähler, M. (1998) *Life After Divorce*. Swedish Institute for Social Research, 32.

Hamilton, Lawrence C. (1992) *Regression with graphics: a second course in applied statistics*. Belmont, Calif., Duxbury Press.

Haugen, G. M. D. (2007) *Divorce and Post-divorce Family Practice: The Perspective of Children and Young People*. Doktoravhandling 2007:58, Trondheim: NTNU.

Haugen, G. M. D. (2010) "Children's Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas". *Children & Society* 2(4): 112-122.

Haugen, G. M. D. (2008) Incorporating children's perspectives into family sociology: dilemmas and potentialities. *Barn*, 26, nr. 1. s. 27-41.

Hetherington, E.M., Kelly J. (2002) *For Better or for Worse: Divorce Reconsidered*. New York: W.W. Norton & Company.

Høstmæling, N., E. S. Kjørholt og K. Sandberg (red.) (2008) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Høstmark, M. (2013) *Undersøkelsen om Samvær og bosted 2012. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2013/36. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

James, A., G.M.D. Haugen, M. Rantalaiho and R. Marples (2010) "The Voice of the Child in Family Mediation: Norway and England", *The International Journal of Children's Rights* 18 (2010) 1-21.

Jensen, An-Magritt og Stein Erik Clausen (1997) *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*. Notat 1997:103. Oslo: Norsk institutt for by og regionsforskning.

Kitterød R.H. 2005. *Når mor og far bor hver for seg*. Report, 22. Statistics Norway: Oslo.

Kitterød, R. H., J. Lyngstad, E. H. Nymoene og K. A. Wiik (2014) Flere barn har delt bosted. *Økonomisk analyser*, (2): 39-47.

Kitterød, R. H., J. Lyngstad (2014) *Characteristics of parents with shared residence and father sole custody. Evidence from Norway 2012*. Discussion Papers No 780, Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H., J. Lyngstad, H. Lidén og K. Aa. Wiik (2015) *Praktiseres delt bosted av andre foreldregupper enn før?* Rapporten 2015/3, Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Kjørholt, A.T. (2010) (red.) *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Kurki-Sounio K. (2000). Joint custody as an interpretation of the best interests of the child in critical and comparative perspective. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 14, 183-205.
- Lee, N. (1999) The Challenge of Childhood: Distributions of Childhood's Ambiguity in Adult Institutions. *Childhood*, 6, s. 455-474.
- Leira, A. og Saraceno, C. (2008) Childhood: changing contexts, s. 1-24. I A. Leira og C. Saraceno (red.), *Childhood: Changing Contexts. Comparative Social Research*, vol. 25. Bingley: Emerald.
- Lister, R. (2008) Investing in Children and Childhood: a New Welfare Policy Paradigm and Its Implications, s. 383-408. I A. Leira og C. Saraceno (red.), *Childhood: Changing Contexts. Comparative Social Research*, vol. 25. Bingley: Emerald.
- Lyngstad, J., R. H. Kitterød og E. H. Nymoer (2014) Bosted og samvær 2002, 2004 og 2012. *Endringer i ansvar og omsorg for barna når mor og far bor hver for seg*. Rapport 2014/2, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Lyngstad, J., R. H. Kitterød, H. Lidén og K. Aarskaug (2015) *Hvilke fedre har liten eller ingen kontakt med barna når foreldrene bor hver for seg*. Rapporter 2015/2, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Marschall, A. (2014) The Time-shared Child. Exploring children's perspectives on everyday life with two households. Phd.- thesis. University of Copenhagen.
- Mason, M.A. (2002) *The Equality Trap*. London and New Brunswick: Transaction Publishers.
- Moxnes, K. og G. M. D. Haugen (1998) *Skilsmisse som fenomen*. Rapport. Trondheim: Allforsk, NTNU.
- Moxnes, K. (2003b) Risk factors in divorce: perceptions by the children involved. *Childhood* 10(2): 131-146.
- Nordhelle, G. (2007) *Mekling II. Sentrale temaer i konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) *Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)* Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) *Om lov om endring i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.)*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Sandberg, K. (2008) Barns rett til å bli hørt. I Høstmøling, N., E. S. Kjørholt og K. Sandberg (red.) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. s. 77-96. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schrumpf, E. (2007) *Barndomshistorie*. Oslo: Det norske samlaget.
- Sandberg, K. (2010) Barns rett til medbestemmelse – et juridisk perspektiv, i Kjørholt, A. T. (red.) *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Saposnek, D.T. (2004) Working with Children in Mediation, s. 155-179. I: J. Folberg, A.L. Milne og P. Salem (red.), *Divorce and Family Mediation. Models, Techniques, and Applications*. New York/London: The Guilford Press.

- Skjørten, K. (2005) *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skjørten, K., Barlindhaug, R. og Lidén, H. (2007) *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Smart, C. (2002) From Children's Shoes to Children's Voices. *Family Court Review*, 3, s. 307-319.
- Smart C. (2004) Equal shares: rights for fathers or recognition for children? *Critical Social Policy*, vol. 24, pp. 484-503.
- Smith, L. (2008) FN's konvensjon om barnets rettigheter. I Høstmæling, N., E. S. Kjørholt og K. Sandberg (red.) *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. s. 15-27. Oslo: Universitetsforlaget.
- St. mld. nr. 19 (2006-2007): *Evaluering av nytt regelverk for barnebidrag*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- St.meld. nr. 29 (2002-2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- SSB (2015) <http://www.ssb.no/a/barnogunge/2014/familie/>, lastet ned 02.02.2015
- Størksen, I. (2006) *Parental divorce: psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring*. Series of dissertations submitted to the Faculty of Social Sciences, University of Oslo, no. 31. Oslo: Faculty of Social Sciences, University of Oslo, Dept. of Psychology.
- Øberg, G. and B. Øberg (2002) *Vuxna skilsmässobarn beraättar*. Stockholm: Prisma.
- Ådnanes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. og Husum, T.L.H (2011a). *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og Barnelov. Er meklingsordningen tilstrekkelig innrettet mot de vanskelige sakene, opplever foreldrene mekling som nyttig, og er barnets beste en rettesnor for avtalen?* Trondheim: SINTEF A20162.
- Ådnanes, M. Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. og Husum, T. L. H (2011b): Hva karakteriserer vanskelige saker i foreldremekling, og er meklingsordningen godt nok tilpasset? Resultater fra evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. *Fokus på familien*, 2, s. 86-113.

Teknologi for et bedre samfunn

www.sintef.no